

352(d) ~~VV~~ pr. 796.5(1)LAUKU PAŠVALDĪBU
DARBINIEKU~~L~~ $\frac{3}{87}$ m/4(m)~~L~~ $\frac{1}{270}$ (P)EKSKURSIJA
PA VIDZEMI1931. GADĀ
NO 27.—29. JŪLIJAMAprakstījis
A. MELNALKSNIS.

2e 8955

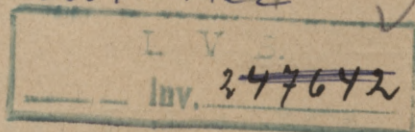
Rīga.

1931.

Latvijas apriņķu pašvaldību savienības izdevums.

Latv. Zemn. Sav. spiestuve,
Rīgā, Elizabetes ielā № 14-a

030906/422

p2rb. 17.81 2004. J.O.
11-20.01.05. N.M.

Lauku pašvaldību darbinieku ekskursija

1931. gadā no 27.—29. jūlijam.

Ekskursijas mērķis un nozīme. — Lauku pašvaldības valsts nodibināšanas un neatkarības cīņu dienās veikušas lielo organizēšanas un armijas apgādes darbu; viņas rūpējušās un gādājušas par kara un juku gados no zemes virsas noslaucīto saimniecību atjaunošanu, viņas aicināja un vadīja lauciniekus smagā, bet svarīgā satiksmes ceļu un līdzekļu atjaunošanas darbā; viņas rūpējās par sēklu, gādā par skolām un slimnīcām. — Viņas lielākā daļa bijušas un ir mūsu saimnieciskās un kultūrālās dzīves organizētājas, izveidotājas un vadītājas. Viņas vistuvāk stāvējušas laucinieku priekiem un bēdām. Labās un ļaunās dienās viņas aizvien bijušas nomodā par valsts un tautas un savas sabiedrības trūkumiem un vajadzībām. Viņas zin un saprot, kas mūsu zemei un valstij visvairāk vajadzīgs, lai mēs drīzāk izkultos uz cerētās saimnieciskās un kultūrālās labklājības cietā ceļa, kas mūs vestu pretīm labākai un gaišākai nākotnei.

Pienākuma apziņa pret savu valsti un sabiedrību, nesavtīgā un labā griba līdz šim vadījusi vecos un jaunos lauku pašvaldību darbiniekus viņu svarīgā un atbildīgā darbā. Tas prasījis no viņiem lielu uzupurēšanos un daudz laika un rūpju, tā kā darba steigā tiem nav atlicis brīva brītiņa apskatīties, **kā šo pašu darbu veic mūsu pašu tuvākos kaimiņos**, lai redzētu un mācītos, kas turpmākā darbā kā labais un vērtīgais būtu paturāms, un kas drīzāk vien atmetams.

Par labām un ļaunām parādībām, par veciem un jauniem paņēmieniem lauku pašvaldību darbā gan rakstīts mūsu presē un pārrunāts un pārspriests parastās gadskārtējās lauku pašvaldību konferencēs un sanāksmēs, bet ne prese, ne sanāksme nedod to, ko sniedz **iepazīšanās ar darba gaitu, paņēmieniem un darba sekmēm uz vietas.**

Pie šāda uzskata nākuši arī mūsu lauku pašvaldību vadītāji un darbinieki. Uz šo darbinieku ierosinājumu lauku pašvaldību centrāle — Latvijas apriņķu pašvaldību savienība jau 1930. g. vasarā sarīkoja pašvaldību darbinieku ekskur-

siju pa Kurzemes lauku pašvaldībām. Šai pirmā plašākā lauku pašvaldību darbinieku ekskursijā piedalījās kādas 50 personas.

Uz lauku pašvaldību darbinieku ierosinājumu un vēlēšanos, aprīņu pašvaldību savienība tādu ekskursiju sarīkoja arī šogad — no 27.—29. jūlijam. Šoreiz pa trim Vidzemes dienviddaļas aprīņiem.

Ekskursijas tiešais un galvenais mērķis: iepazīties ar lauku pašvaldību darbību un viņu uzturēto un vadīto iestāžu, labierīcību un uzņēmumu stāvokli.

Bet tā kā lauku pašvaldību dzīve un darbs cieši saistīti ar valsts dzīvi saimnieciskā un kultūrālā laukā, tad ekskursijas nolūks bij apskatīt arī valsts uzturētās un subsidētās iestādes un labierīcības. Lielu vērību ekskursanti pievērsa arī lauku saimniecisko un kultūrālo organizāciju darba gaitam un sasniegumiem beidzamos gados.

Katrs lauku pašvaldības darbinieks ir lielākā vai mazākā mērā arī lauksaimnieks, kuņu interesē kaimiņu lauksaimnieku dzīve, darbs un sasniegumi lauksaimniecības dažādās nozarēs. To bija ievērojuši arī ekskursijas sarīkotāji un ceļojuma maršrūtā nozīmējuši vairākas centīgo vidzemnieku saimniecības, kas šādā vai tādā veidā var noderēt par paraugu tuvākiem un attālākiem kaimiņiem.

Mīla atpūta un liels baudījums ziemeļu vidzemniekiem, bet it sevišķi kurzemniekiem, zemgaliešiem un latgaliešiem bija mūsu dzimtenes skaistāko vietu Vidzemes šveices, Gaujas, Braslas, Līgatnes un Amatas krastu apskatīšana un ceļojums pār Vidzemes augstieni.

Ekskursijas dalībniekiem gadījās pabūt arī neseno kauju un cīņu vietās, bijībā noliekt galvas pie kritušo varoņu pieminēkļiem Cēsīs, Jaunpiebalgā un Gulbenē un apmeklēt mūsu izcilo tautas darbinieku Kronvalda Ata, Jēk. Pilsātnieka, brāļu Kaudzīšu, skolas tēvu Andža Ratmintera un J. Sliedes atdusas vietīgas Vecpiebalgas kapos un Rūdolfa Blaumaņa kapa kopiņu Ērgļu kapsētā.

Ekskursija ilga 3 dienas un viņā piedalījās: 10 aprīņu valžu locekļi, 2 apr. valžu revīz. komis. locekļi, 11 apr. valžu darbveži, 6 pagastu valžu locekļi, 23 pag. valžu darbveži, 2 tautasskolotāji, apr. pašvaldību savienības pr-jis **J. Sarkanbārdis**, šīs sav-bas pilnvarnieks **P. Klinklavs** un 12 dažādi pašvaldības darbinieki un darbinieces, skaitā pavisam 86 personas: 3 latgalieši, 15 kurzemnieki, 24 zemgalieši un 44 vidzemnieki.

Ekskursanti brauca automobiļos un autobusus un ekskursiju vadīja aprīņķu pašvaldību savienības pilnvarnieks **P. Klinklavs** un ekskursējamo apr. valžu priekšsēdētāji: Rīgas aprīņķī — **Ed. Zvaigzne**, Cēsu — **K. Likums** un Madonas — **A. Mūrnieks**.

Ekskursija izbrauca no Rīgas 27. jūlija rītā un savā apm. 600 km. garā ceļojumā skāra sekošus galvenos punktus, kā: Carnikava, Ādaži, Brasla, Allaži, Sigulda, Nurmīži, Līgatne, Amata, Cēsis, Priekule, Dzērbene, Vecpiebalga, Jaunpiebalga, Ranka, Gulbene, Jaungulbene, Kraukļi, Cesvaine, Sarkani un Madona.

Pie ekskursijā pieredzētā un novērotā, pie ceļā gūtiem iespaidiem pakavēsimies nākošās lappusēs, kas veltītas mūsu ceļojumam pa dzimtenes kalniem un lejām.

Aprakstā pieturēsimies pie ekskursijas gaitām, kādās noritēja mūsu ceļojums.

1. RĪGAS APRĪŅĶIS.

Rīga — Carnikava — Ādaži — Inčukalns — Krimulda — Brasla — Allaži — Jūdaži — Sigulda — Nurmīži — Līgatne — Paltmale.

Tveicīgā 27. jūlija rītā mašīna pakal mašīnai atstāj ekskursantu sapulcēšanās vietu pie Rīgas apr. valdes nama Lāčplēša ielā 24, un aizribo Juglas virzienā. Garām ziemeļnieku stilā celtai **Krusta baznīcai**, cauri veco rīdzinieku patriotu celtiem **Uzvaras vārtiem**, pāri Juglai — pa labi atstājot vēsturisko **Strazdu muižiņu**, kur 1919. g. 3. jūlijā mūsu Ziemeļu armija diktēja miera noteikumus sakautam landesvēram, mēs uzbraucām Baložu augstumā, no kurienes atvērās plašs izskats uz Rīgu. Pa kreisi paliek 1903. g. 2. aprīlī atklātais Rīgas kokrūpnieku raktais **Daugavas - Gaujas kanālis** un Bukultu muiža, kur sensenos laikos stāvējusi bīskapa Alberta 1204. g. celtā, stipri nocietinātā **Ādažu ordeņa pils**. Šis pils uzdevums bijis apsargāt krusta karotāju 1221. g. ietaisīto peldošo balķu tiltu, kas atradies starp tagadējo Juglas tiltu un dzelzceļa uzbērums. Cauri 700 g. ap šo satiksmes ceļu norisinājušās sīvas cīņas. Ādažu ordeņa pils līdz ar baznīcu sagrautas zviedru-poļu kara laikā ap 1630. gadu. Tagadējā Ādažu baznīca novada vidū, abu Baltezeru starpā, uzcelta ap 1775. g. — Ādažu māc. muižā dzimis pir-

mais latv. gara mantu — daiņu etc. vācējs, sakopotājs un izdevējs Gustavs Bergmanis (× 1749. g. † 1804. g. Rūjienā.)

Baltezera stacijas tuvumā nogriežamies no Vidzemes šosejas (atklāta 1868.) un dodamies tālāk pa jauno Carnikavas šoseju, pa kreisi atstājot skaisto Sudrabezeru, bet pa labi **Rīgas ūdensdevēju** Alderus, Ādažu baznīcu un staltās Ādažu pagasta, skolas un arsta mājas.

Mūsu pirmā apstāja pie lauku pašvaldību darbinieku — **Latvijas darbvežu arodbiedrības atpūtas nama Carnikavā**, kur ekskursantus sagaidīja un viesmīlīgi uzņēma šīs biedrības priekšnieks deputāts **Ed. Grantskalns**.

Jaunais atpūtas nams atrodas satiksmes ziņā visai parocīgā vietā — pie Rīgas - Rūjienas būvējamā dzelzceļa Carnikavas stacijas, šosejas krustojumā, Gaujas tuvumā un dabas krāšņā stūrītī. Triju stāvu nama apakšu ieņem namam ienesīgie veikali, bet otrais un trešais stāvs iekārtoti biedrības biedru sapulcēm, apspriedēm, kursiem un arī atpūtai. Visas telpas plašas, gaišas un glīti uzpostas, kur īstu vasaras atpūtu varēs baudīt darbā nogurušie lauku pašvaldību darbveži.

Nams tikko iegūts un iekārtots un biedri to vēl neizmanto vasaras atpūtai. Par nama iegūšanu un iekārtošanu atzinība nākās šīs biedrības ilggadīgam priekšniekam, deputātam Ed. Grantskalnam un biedrības valdei. Līdz šim biedrībā skaitās ap 600 biedru. Cerams, ka ar atpūtas nama iegūšanu ārpus biedrības nepaliks neviens lauku pašvaldības darbvedis, kas vēl līdz šim bijis kūtrs iestāties savā arodbiedrībā.

Daudzus interesē izslavēto Carnikavas nēgu zveja Gaujā. Dodamies turp, lai apskatītu carnikaviešu zvejas ierīces — **lašu un nēgu tačus un murdus**, bet nēgus pašus nogaršot nedabūjam. Zvejnieki gan jau murdus ielikuši, bet četru nakšu lomā tikai bijuši 17 nēgi, kuŗu dēļ, neesot vērts krāsni kurināt. Neveiksmi zvejā izskaidro ar gaišām naktim. Toties atkal dabūjam redzēt betona **kesonu gremdēšanas darbus** jaunam Rīgas - Rūjienas dzelzceļa tiltam.

Pa to pašu ceļu atgriežamies Ādažu pagasta namā, kuŗa pagasta robežās arī atrodas jau pieminētais darbvežu arodbiedrības nams.

Ādažu pagasts tieši piekļaujas Rīgas pilsētas robežām un rietumos robežojas ar Rīgas jūras līci. Krievu komisāru laikos Ādažu pagastā apvienoti bijušie Ādažu, Carnikavas, Rembergu un Bergu pagasti. Pagasts aptver 400 kv.-klm.

lielu platību, kuras lielāko daļu aizņem valsts meži, bet $\frac{1}{3}$ Gauja ar savām pietiekām un daudzie lieli un mazie ezeri (skatīt ap 30), kas šo novadu padara līdzīgu ezeru zemei — Somijai un vasarās pievelk daudz vasarnieku — ūdens mīļotāju. Pagastā 3110 pastāvīgu iedzīvotāju, kas dzīvo kādās 600 saimniecībās. Vasarās iedzīvotāju skaitlis dubultojas, jo gandrīz katrā mājā vasaras atpūtā apmetās rīdzinieki.

Ādažu pagasta lepnums ir viņa staltais un ērtais pagasta nams, kas pēc arch. Konst. Pēkšena projekta celts kādus 40 gadus atpakaļ un vēl līdz šim pašam laikam ir staltākais un plašākais visā Vidzemē.

Kāds no vecākiem ekskursijas dalībniekiem par šo stalto namu zināja stāstīt sekošu krievu komisāru Antonovu raksturojošu epizodi.

Gadus 40 atpakaļ, kad Rīgas fabrikās atrada darbu demītiem tūkstošiem strādnieku, vairums strādnieku pierakstījušies pie Rīgas apkārtnes pagastiem, bet it sevišķi pie Dreiliņu un Ādažu pagastiem, kuros nodokļu maksātājus skaitījuši tūkstošiem. Caur šādu maksātāju pieplūdumu galvas naudas kritušas līdz 3—4 rubļ. gadā, kamēr attālākos pagastos svārstījušās ap 7—10 rubļiem. Šais ādažnieku ziedu laikos, tie nosprieduši celt jaunu staltu pagastnamu. Komisārs bijis pret tāda plaša pagastnama celšanu un mēģinājis apcirt architektu Pēkšena sastādīto metu un būves aprēķinu. Ādažnieki tomēr savu nodomu izveduši galā un namu uzcēlušī, lai gan caur to galvas nauda pacēlusies līdz 8—9 rubļiem. Komisārs pīrgājies par „trakiem: ādažniekiem, kas cēlušī pagastā pili ar ozola trepēm un ozola durvīm un brīdinājis ropažniekus un dreiliniešus no šādas pārsteidzības.

Komisāra slavētās ozola trepes mēs tomēr pagastnamā neatradām. Nav piepildījies arī komisāra pareģojums par Ādažu pagasta bankrotu. Tas eksistē un dzīvo ne ļaunāk par citiem kaimiņu pagastiem. To rāda pagasta budžets un pārskats par veikto beidzamos gados.

Pagasta tekošais budžets sastādīts ar nodokļu likmju paaugstināšanu par 20 proc. un noslēgts bez deficīta par 40.240 ls. Galvenie ienākumi no nekustama īpašuma nodokļa 18.615 ls un pašvaldības nodokļa 18.950 ls. Prāvākos izdevumus prasa pag. administrācija 30 proc., tautas izglītība 30 proc., veselības aizsardzība 18 proc. un sociālā ap-

gāde 15 proc. no visa pagasta izdevumu budžeta. Pagasta valdes kanceleju vada darbvedis **Libtāls**.

Pagasts pēdējo 8 gadu laikā uzbūvējis 2 sešklasīgu skolas ēkas, no kurām viena līdz ar Jaunciemu nodota Rīgas pilsetai, un kapitāli izremontējis Bergu skolu. Tagad pagasts uztura 4 pamatskolas, no kurām 3 pirmās pakāpes un 1 sešklasīgā.

Pie pagastnama uzcelta arī ārsta māja. Vēl priekšā stāv Carnikavas un Garkalnes skolu jaunbūves.

Tautas izglītības veicināšanas laukā bez jau minētām skolām pagastā vēl darbojas Septītās dienas adventistu draudžu savienības misijas skola ar 6-gadīgu kursu un 1875. g. nodibinātā Carnikavas Labdarības biedrība. Saimniecisku, arodniecisku un politisku biedrību un organizāciju skaits pagastā pārsniedz 60, to starpā 3 zvejniecības biedrības, 1 zvejas sabiedrība un 9 zvejnieku grupas.

Pagasta robežās atrodas Latv. tuberkulozes apkaŗošanas b-bas Gaujas sanatorija, Rīgas Latv. labd. b-bas atpūtas nams Ropaŗos un Latv. arodbiedrību Centrālbiroja atpūtas nams pie Baltezera.

Pagasta teritorijā atrodas Rīgas ūdensvada uzkrātuves un Daugavas - Gaujas kanālis.

Pēc vienkārŗas rīta uzkodas pagastnama zālē un tases kafijas, mēs dodamies atpakaļ uz Vidzemes ŗoseju.

Pa gludo ŗoseju, garām **Ropaŗiem**, ar īsu piestāju pie **Incūkalna** pagastnama, pāri Gaujai un viŗas krāŗņiem krastiem cauri gleznai **Murjāŗa** vasarnīcu nometnei, garām **Krimuldas** 6-klas. pamatskolas jaunai celtnei un ar īsu piestāju pie Krimuldas pagasta nama, virzamies uz **Braslas spēka staciju** — ŗo Vidzemes dienvidrietumu pagastu paŗvaldību koppasākumu, kas nodibināts ar pagastu paŗvaldību garantijām un iemaksām.

Stacija celta uz straujās Braslas kādus 2 km. no Rīgas-Straupes lielceļa uz Gaujas pusi un atrodas no stāvām klinģim un koŗuma kokiem ieŗogotā dziļā Braslas lejā. Spēkstacija skaitās Straupes pagasta teritorijā. Sabiedrību noorganizējis un staciju cēlis doc. inŗ. **K. Tormanis** — dzimis straupietis. Pēdējos pāris gados sabiedrībā veikus: plaŗā apgaismoŗanas tīkla izveidoŗanas darbus. Spēkstacijas darbību pārtrauca pag. pavasara lielie plūdi, kas iznesa dambjus. Tagad strādā pie postījumu likvidēŗanas un jaunu dambju būves, nodarbinot lielāku skaitu strādnieku — gal-

venā kārtā latgaliešus. Dambju atjaunošana izmaksāšot ap 60.000 latu.

Atpakaļceļā uz Allažu priekšzīmīgākām saimniecībām piestājām **Inčukalna pagasta sabiedrībai piederošā tautas namā** pie Inčukalna stacijas.

Nams, bij. viesnīcas ēka, piešķirta pagasta sabiedrībai agrārreformas kārtībā.

*

Pie centīgiem allažniekiem. — Visu cēlienu aizņem kara ugunis galīgi izpostīto un tagad atjaunoto allažnieku labāko saimniecību apskate.

Allaži — draudzes un pagasta novads Rīgas apriņķa mežiem bagātā apvidū. Novads ievērojams ar **ģipsa un kaļķa ceļiem** un **šūnakmeņa lauztuvēm**, no kurām ņemts būvmateriāls Brāļu kapu celtnēm, daudziem pieminētiem, baznīcām un c. būvēm. Novadā vairāk lībiešu senkapu un iekriteņu, kas cēlušās izkūstot apakšzemes ģipsa slāņiem. Pasaules kara laikā caur pagastu gāja kaujas līnija, kamdēļ vairums saimniecību tika noslaucītas no zemes virsas. Postījumi iztaisīja 79%. Pirmskara Allaži bija slaveni ar savu „ķimeli“.

Pagastā apm. 260 saimniecību ar 1360 iedz.; novērtētā zemes platība 15,065 ha. Galvenā nodarbošanās — lopkopība. No celtnēm ievērojamas: pēc arch. P. Kundziņa meta celtā jaunā **Allažu baznīca** un jaunais **Allažu Tautas nams**.

Iebraucot šai, vēl nesen galīgi izpostītā novada vidienā, uzkrīt skaisti iekārtotās saimniecības ar plašiem zālāju laukumiem un izlasītiem ganāmpulkiem.

Pirmā kārtā apskatījām vecā centīgā Brenča Baumaņa **Vecklincu** saimniecību. Nesen atpakaļ mirušais Brenčis Baumanis (× 1871.) visā Vidzemē pazīstams kā liels speciālists praktiskā lauksaimniecībā. Par dažādiem lauksaimnieciskiem jautājumiem Baumanis cītīgi rakstījis arī laikrakstos, bet it īpaši vecā „Balsī“. Nelaikis rosīgi darbojies arī vietējās biedrībās. Tagad viņa spēkiem atjaunoto un priekšzīmīgi iekārtoto saimniecību vada nelaikā dzīves biedre Baumaņa kdzē. Mājas platība ap 300 pūrv., no tās kādas 40 pūrv. zem vasarāja, pārējais zālāji un sakņaugi. Ganāmpulkā 46 galvas, no tām 36 slaucamās govīs — visas brūnas. Pie kūtim modernas betona vircas krātuves. Vēja motors.

Vecklincu netāļos kaimiņos stāv Augusta Āboltiņa lieliskā **Grunduļa** saimniecība — liekas, viena no labākām visā Vidzemē.

Saimniecības platība — 320 pūrv., no tām zem vasarāja pūrv. 40; pārējais zālāji un saknes. Visa zeme kultivēta. Zemes ražas uzlabošanai — bez kūstmēsliem un vircas — uzsējot ap 3 vagoni mākslīgu mēslu. Modernas kūtis, kalte, kalpotāju māja un plaša moderna 2-stāvu dzīvojama māja ar siernīcu, virtuvēm, veļnīcu un darbnīcām zemes stāvā. Visur elektriskā apgaismošana; elektrību izmanto arī kā dzinējspēku. Plašs jauns augļu dārzs; plaši sakņu dārzi un bekonu aploks, no kuŗa pag. gadā pārdevis 80 bekonus. Ganāmā pulkā 48 slaucamās sugas govīs. Saražoto pienu paša siernīcā pārstrādā krējumsieros. Šo plašo saimniecību bez paša ģimenes locekļiem apkopj 6 puīši un 6 meitas.

Kaŗa ugunīs viss bijis noslaucīts no zemes virsas. Tagad ar saimnieku enerģiju un pūlēm viss atkal atjaunots un priekšzīmīgi iekārtots. Plašā saimniecība apgrūtināta ar Ls 3000,— parādu zemes bankā.

Lielu vēribu Grunduļu ģimene piegriežusi arī daiļumam. Skaistā nama priekšu pušķo glīti iekārtots rondo, bet sevišķu košumu mājai piedod pēc kaŗa dēstītā bērzu birstala pagalma sānos. Vēl divas tādas dēstītas birstalas redzamas plašajos zālāju laukos.

Laipnie saimnieki tveicē nogurušos daudzus ciemiņus pacienā ar garšīgām sviestmaizēm un atspirdzina ar vēso pilnpienu.

Pēc īsas atpūtas dodamies tālāk — pretīm draudošiem pārkoņa lietus mākoņiem.

Trešā allažnieka Lindes **Liblausku** saimniecībā mūs pārsteidz silts un ražīgs pārkoņa lietuss, kas atveldzē tveici un padara patīkamāku tālāk ceļojumu.

Liblauskas saimniecība ar mazāku zemes platību, nekā iepriekš apskatītās Vecklincu un Grunduļu saimniecības. Arī še galvenā vēriba piegriezta lopkopībai. Ekskursantu uzmanību saista vēja rotors, kādus vēlāk redzējām arī vēl citās allažnieku mājās.

Pa ceļam iegriežamies vēl Krūmiņa nelielā **Mūkiņu** saimniecībā, kas arī celta un iekārtota uz kaŗa drupām. Še ekskursantus interesē pamatīgā grāmatvedība un tie jauno enerģisko saimnieku no visām pusēm apkrauj ar dažādiem jautājumiem: par peļņu, par zaudējumiem, par pabalstiem, parādiem, inventāru etc.

Saimniekam vajag divdesmit ausu un desmit mutes, lai uz steigā un juku jukām jautāto visiem atbildētu. Lietus pārstāj un Krūmiņa kgs tiek vaļā no uzbāzīgiem un ziņkārijiem ciemiņiem.

*

Uz Vidzemes Šveici! — Pa ceļam uz Siguldu iegriežamies jūdažnieka Jāņa Pogiņa **Zušu kurortā**. Enerģiskais Pogiņš, kas cietis 1905. g. un pēc tam ilgus gadus pavadījis Sibīrijā, jau paspējis nevien atjaunot savu saimniecību, bet arī ierīkot kurortu ar sēra vannu iestādi, kur meklē un atrod palīdzību pret dažādām kaitēm un slimībām. Sēravots verd Zušu mājas pļavmalā, kādu 0,5 km. no mājas. Avotiņš izver 15.000 litru sērūdens stundā. Ūdeņa ķīmiskais sastāvs — pēc speciālistu analīzes — līdzinoties Ķemeru un Bārbeles sēravotu ūdenim. Pie avotiņa ierīkota vannu māja ar kādām 10 vannām. Slimnieki apmetās Zušu ērtā ērbeģī. Iestāde ierīkota pašu līdzekļiem. Saimniecības atjaunošanā un iekārtošanā lieli nopelni enerģiskai mājas mātei — Pogiņa kdzēi. Ekskursantu acis mielo plašais un lieliski noaugušais vasaras kviešu lauks un augļos likstošās ābeles, kādas savā ceļojumā redzam pirmor eiz. — Garšīgāks par Pogiņu smirdošo veselības ūdeni ir tomēr viņa saldaiss miestīņš, ar ko mājas tēvs ar mājas māti pacienā daudzus ciemiņus.

Ekskursantiem Pogiņš sūdzās par līdzekļu trūkumu sēravannu iestādes izveidošanai par plašāku laucinieku kurortu. Kurorts atrodas pie Siguldas-Nītaures lielceļa, 13 km no Siguldas un ērti sasniedzams.

Nākošā mūsu pietāja Jansona kga Peltes saimniecībā, Siguldas pagastā, kas ievērojama ar savu skaisto ganāmpulku, kuŗu redzējām zālāja ganībās mājas tuvumā. Piena ražu pārstrādā sīeros pašu sīernīcā. — Še nebūs lieki piezīmēt, ka Peltes saimniece Jansona kundze ir slavenā lopkopja Kraukļu Lūša meita.

Labi pievakarē pabraucām garām Siguldas pagasta namam un ieobraucām jaunā Siguldas pilsētā, kas nodibināta 1928. g. Sigulda savu latvisko un arī vācisko nosaukumu dabūjusi no Sīgevaldes pils, ko 1206. g. sācis celt ordeņa mestrs Venno, bet pabeidzis viņa pēctecis Folkvīns 1226. g. Šī pils celta lai iekarotu un sagrautu seno lībiešu virsaiša Dabreļa Satezeles pili-cietoksni, kas atradies no ordeņa pils uz ziemeļiem, tagad sauktā Līvu kalnā. Jau 1212.

gadā ordenim izdodas Satezeli ieņemt un iekarot Gaujas — sauktā lībiešu gala — lībiešus.

Piestājām pie Siguldas pils parka, lai brītiņu pabūtu ordeņa pils drupās, apskatītu pils parka un Gaujas krastu krāšņumu un raidītu skatus pāri Gaujai uz Krimuldu un Turaidu, kuŗas tuvāk apskatīt mums neļauj uzmācošais vākars.

Par Siguldas ordeņa pils likteni, kuŗas drupas katru vasaru apbrīno simtiem tūkstošiem ceļotāju, sakāms sekošais:

1206. g. no ordeņa mestra Venno nodibinātā Siguldas pils līdz 1432. g. pieder ordeņa konventam, tad ordeņa komtūram. Kad 1434. g. pils nāk ordeņa kara vadoņa landmāršala rīcībā, Siguldā nodibinās Melngalvju biedrība, kuŗai piešķir zemi pie pils esošā miestnīā. Ordeņa varai sabrūkot, 1562. g. pils krīt poļu rokās. Poļu vara Siguldā nodibina starostēju. 1601. g. pavasarī Siguldu ieņem zviedru obersts Heinrichs Līvens. Turpinoties zviedru un poļu sadursmēm, 1613. g. sagrūvusi baznīca, nodedzinātas mājas un miestnīā dzīvas palikušas tikai 5 ģimenes. — 1621. gadā Sigulda nāk zviedru varā. Gustavs Adolfs Siguldas pili ar novadu iznomā savam karakungam I. de-la-Gardie, bet 1625. g. to atdāvina valsts drostam Gabriēlim Oksenstjernam. Zviedru un poļu cīņās pils tiek izpostīta, bet vēlāk Jānis Briesmīgais to galīgi sagrāva. Muižu redukcijas laikā S. pariet kroņa īpašumā. 1737. g. ķeizariene Anna Siguldu atdāvina savam feldmāršalam grāfam P. f. Lacijam, vēlāk S. nāk grāfu Brovnu un Borchu rokās. Grāfs Borchs piekōpis pils drupas, par ko virs pils vārtiem piesists šā grāfa vapenis ar uzrakstu. Beidzamais S. īpašnieks bija firsts Krapotkins, kam muiža piederēja līdz agrārreformas izvešanai 1922. g. — Tagad Siguldas pils ar blakus ēkām piešķirta Latvijas rakstnieku un žurnālistu arodbiedrībai, kas še ierīkojusi atpūtas vietu biedrības biedriem — rakstniekiem,

Kā to rāda senās Siguldas ordeņa pilns plāns, kas glabājas Stokholmas kara archīvā, tad pilij bijušas divas priekšpilis: ārējā un iekšējā. Ārējā, kas atradusies no pils uz dienvidaustrumu pusē, bijusi reizes četras plašāka par iekšējo priekšpili. Šī, kā arī iekšējā priekšpils, kas noslēdza pili un konventa sētu, noderēja nevien pils aizsargam, bet arī ordeņa brāļu vezumnieku un vietējo iedzīvotāju paglābīnam kara laikā. Abas priekšpilis apcietinātas bieziem un augstiem mūriem, sargu torņiem un ar ūdeni pildītiem grāvjiem. Ārējo priekšpili, kas nav bijusi mūriem savienota ar

pili un iekšējo priekšpili, kā tas bijis Cēsīs, no pils šķīr pils grāvis ar apcietinātu tilta galvu un sveramo tiltu. Ārējā plašā priekšpilī atradušās vairāk dzīvojamās un saimniecības ēkas. Iekšējā priekšpilī varēja nokļūt tikai caur ārējo priekšpili, bet pašā pilī — caur abām šīm pilīm un vairākiem vārtiem, kas nocietināti ar sargu torniem, no kuriem uzraudzīja, kas notika pils pagalmā, priekšpilīs un tuvākā apkaimē. Pils dienvidrietumu un ziemeļrietumu mūrus apņēma iekšējā priekšpils, no kuras caur galveniem vārtiem ietika konventa sētā. No dienvidiem — starp pils un ārējo mūri — ordeņa brāļu kapu vieta — parchama. No ieejas konventa sētā pa labi atradusies vārtņieka telpa ar logiem uz sētu un varbūt torni, bet pa kreisi — dzīvokļi brāļiem un kalpotājiem un mantu glabātavas un noliktavas. — Otrā stāvā virs vārtņieka telpas un pirmās istabas pa kreisi atradusies (9×26,2 m) konventa kapella. Drupās vēl tagad redzama nišas vieta. Virs stūra telpas un tālāk uz dienvidaustrumiem, kur manāmi vairs tikai mūru pamati, bijusi krāšņa telpa vai nu apspriežu vai ēdamzāle. Pils celta galvenā kārtā no lauk- un kaļķakmeņiem. Velvēs un stūros lietots aptēsts šūnakmens. Ārpusē ķieģeļi nav redzami. Vārti, pie kuriem nobeidzas celiņš starp apcirtām akācijām, celti jaunākā laikā ārējās priekšpils vārtu vietā.

No iekšējās pils mūru rietumu stūra atveras plašs un lielisks izskats uz Gaujas leju, krāšņiem, augstiem krastiem un Turaidas pils masīvo, sarkano torni.

Siguldas senātnes liecinieks ir arī Siguldas baznīca, kas atrodas uz dienvidrietumiem no pils. Baznīcu un draudzi šē nodibinājis Romas pāvesta legāts Viļums no Modenas, kad 1225. g. tas ieradās Siguldā, lai izšķirtu strīdu starp ordeni un bīskapu. Pasaules kara vētrās baznīca, kā par brīnumu, nav tikusi sagrauta.

Tagad tā renovēta un uzposta. Pārējās senvietas, kā: Līvu pilskalnu, Pēteru alu un Kraukļu aizu neiznāca laika apskatīt.

Jau pirms simts un vairāk gadiem Sigulda vērsusi uz sevi dabas draugu ievērību. Šī krāšņā vieta rīdziniekiem palika grūti sasniedzama. Vieglāk pieejama tā palika pēc Vidzemes dzelzceļa atklāšanas 1889. g. No tā laika Sigulda sāka apbūvēties un palika par iecienītu vasarnieku un atpūtas vietu. Nodibinājās Siguldas miests ar vairākām vasarnīcām un pansionātiem. Kara sākumā miestnīā jau bija pāri par 100 koka un mūra namu un vasarnīcu. Ziemā mīta

pāri par 1000 iedzīvotāju, bet vasarā līdz 6000—7000 vasarnieku. — Kaŗa laikā Sigulda nāca ugunslīnijā un tika stipri sagŗauta un izpostīta. Tagad kaŗa sistās brūces pa daļai jau sadziedētas. Vairumā jau atjaunoti sagŗautie un pussagŗautie nami, uzcelti jauni. Siguldu izdalīja no pagasta teritorijas, noteica tai savas robeŗas un piešķīra mīesta tiesības. Ar Saeimā pieņemto likumu 1928. g. Siguldai piešķirtas pilsētas tiesības. Jaunās pilsētas robeŗas paplašinātas līdz Vidzemes šosejai un vēl drusku pāri tai, bet austrumos līdz Vēja kroga strautam, kas 2. km no stacijas krusto Rīgas—Valķas dzelzceļu. Bez daŗām pilsētas iestādēm un labīerīcībām rezervētiem gruntsgabaliem pilsētā paredzēti ap 775 apbūves gabali. Daļa no tiem jau apbūvēti. Vasarnīcām norādīts sevišķs rajons — Gaujas kreisajā krastā un krasta tuvumā. Ar 1928. gadu Siguldā atvērtā arī viduskola, kuŗas uzturēšanā piedalās Rīgas apr. pašvaldība. Iedzīvotāju skaits ziemā jau sniedzas pie 2000, bet vasarā tas paceļas uz 10.000. Vasaras svētdīenās un sevišķi Vasarsvētkos Siguldas apmeklētāju un viesu skaits reizēm pārsniedz 25.000. — Beidzamajos gados Sigulda palikusi arī iecienīta ziemas sporta vieta.

No jaunām celtnēm ievēribu pelna pēc prof. Feddera meta celtā Siguldas stacijas ēka.

Pēc visai tveicīgas dīenas, saulei rīetot, atstājām Siguldu, lai dotos uz atpūtu un nakts mājām Nurmīžu lauksaimnīecības skolā.

Skola nodibīnāta 1923. g. kā divgadīga lauksaimnīecības skola, bet ar 1927. g. pārvērsta par lauksaimnīecības un mājturības skolu. Skolas vajadzībām aprīņķa pašvaldība atjaunojusi viņai piešķīrto kaŗa laikā galīgi sapostīto Nurmīžu pīli ar blakus ēķām un attīcīgu zemes platību.

Skolu vada agr. Valfrīds Skulte. Skolas uzturēšanas izdevumus sedŗ pašvaldība un 1930.-31. budŗeta gadā tie sasnīedza 19.652 ls. Skolas nauda 25 ls un internāta nauda 12 ls sēmestrī. Produktus kopgaldam nodod natūrā vai maksā naudā 20 ls mēnesī. Skolā katru gadu uzņem caurmērā 38 audzēķņus. Skola sagatavo praktiskus lauksaimnīekus, kas galvenā kārtā darbojas savās vai savu vecāķu saimnīecībās.

Pīe skolas 80 pūrv. līelais parks un 30 pūrv. aramzemes. Skolas remontos un īnventārā apr. pašvaldība īeguldījusi pāri par 100.000 ls.

Skolas telpas plašas un gaišas un apgādātas ar elektrību, ūdensvadu un kanalizāciju. Arī mācības līdzekļi bagātīgi.

Skolas saimniecībā sevišķi attīstīta dārzkopības nozare: skola apgādā visu apkārtni ar dēstiem, siltumnīcās audzē agros gurķus, tomātus un arī plašos apmēros puķes. Arī labi attīstītas cūkkopība un putnkopība. Pie skolas nodibināts sēklas kodināšanas punkts, ko plaši izmanto apkaimes zemturī.

Skolā pie bagātīgi klātā galda Rīgas aprīņa valdes priekšsēdētājs E. d. Zvaigzne iepazīstināja ekskursantus ar aprīņa lauku pašv. darbību, šā darba sekmēm un trūkumiem. Aprīņi bez jau aprakstītās Nūrmižu lauksaimniecības un mājturības skolas otra tāda skola vēl darbojoties Skrīveros. Pēc tādas prasot arī aprīņa vidiena un, ja apstākļi labošoties, trešo skolu atvērsot arī Zaubē. Rīgas un Vidzemes jūrmalu un Daugavmalas un Gaujmalas novadu iedzīvotāji, kas nodarbojoties galvenā kārtā ar zveju, prasot arī pēc zvejniecības skolas.

Par tautas izglītību gādājot 100 pamatskolas ar kādiem 300 skolotājiem un divas aprīņa pašvaldības subsidētas vidusskolas Pļaviņās un Siguldā.

Aprīņi ietilpst 7 pilsētas un 58 pagasti ar 6463 kv.-km. platību un 92.676 iedz. No šiem pagastiem ārpus elektrības tīkla palikuši tikai 10 pagasti.

Zvaigzne aizrādīja arī uz aprīņa robežās esošām vēsturiskām senvietām, dziedinošiem avotiem, apakšzemes bagātībām, kādas ir Allažos, Stopiņos un Aizdaugavā, pie Vidzemes šveices un Gaujas, Daugavas, Braslas, Līgatnes, Pērses, Juglas un Ogres krastu krāšņumiem, no kuriem tikai daļa lemta šīs ekskursijas apskatīšanai.

Kaimiņu pašvaldības darbinieku, vidzemnieku, kurzemnieku un zēmgaliešu runās izskan it kā atklāta skaudība pret Rīgas aprīņi, kuŗa robežās tik daudz gludu šoseju, tik daudz krāšņu vietu un priekšzīmīgu saimniecību.

Aprīņa valdes pr-jis savā atbildes runā uzsver, ka apskatītās saimniecības un redzētās staltās celtnes radušās uz kara postījumu drupām.

Pēc īsas, bet saldas atdusas svaigā sienā, rīta agrumā mūs modina, lai mums rādītu govju slaukšanu ar elektrību, kas daudzēm ir jaunums.

Pēc brokasta viesmīlīgā skolā agrā rītā dodamies ceļā uz apm. 8 km attālo Līgatni, pa veco Rīgas-Cēsu pasta

ceļu. Netālu no naktsmājām mums notiek pirmā un vienīgā ķibeļu visā 3 dienu ceļojumā: lielā un smagā „Rīga—Carnikava” mašīna iebrūk kādā tiltiņā. To izceļam pašu spēkiem bez kādām slīdzām un bomjiem un traucam tālāk; jau redzami fabrikas staltie skursteņi, kuŗu dūmi viegli izplūst rīta dzidrumā.

Nolaižoties Līgatnes lejā, mūs patīkami pārsteidz gaiši un tumši sarkanās, stāvās un augstās klinšu sienas un straujā Līgatne dziļā un plašā ielejā.

Šī dabas krāšņumiem apveltītā ieleja gadus 70 atpakaļ izraudzīta par vietu vienai no mūsu vecākajām un plašākajām rūpnīcām Latvijā — Līgatnes papīra fabrikai. — Fabrika dibināta 1858. g. — Viņa skaitās akciju biedrības īpašums. Fabrika savā 70 g. pastāvēšanas laikā vairākas reizes paplašināta. Fabrika atrodas 69 km no Rīgas, 30 km no Cēsīm un 6 km no Līgatnes stacijas. Pēc kara fabrikas darbība atkal atjaunota. Fabrika ražo vislabākā papīra šķirnes, tās ražojumiem plašs tirgus arī ārzemēs. Pašreiz fabrikā pagatavo naudas papīri igauņu kronām.

Par mūsu ierašanos jau agrāk informēta fabrikas laipnā administrācija, uzdevusi ekskursantus iepazīstināt ar rūpnīcas iekārtu un parādīt ļoti interesanto vecas, netīras lupatas gaitas, kamēr tā top par smalkāko čauliņu vai dārgo naudas papīri. Ekskursantus sadala grupās pa 20; katru grupu vada kāds no fabrikas ierēdņiem, kas ekskursantiem paskaidro dažādu papīru pagatavošanas tehniku. Plašās rūpnīcas un papīra pagatavošanas ierīču apskate aizņem pārā stundas un neatliek laika nokļūt līdz Līgatnes ietekai Gaujā, ne arī uzkāpt Līgatnes krastā. Fabrika nodarbojas vairāk simtu strādnieku, kuŗiem šā uzņēmuma administrācija ierīkojusi dzīvokļus ar dārziņiem un citām labierīcībām. Fabrikas miestiņā ir arī skola un ērts biedrības nams.

Līgatnes romantiskā ieleja, ko ieņem plašā rūpnīca — ir viens no dabas ziņā skaistākajiem stūrīšiem mūsu dzimtenē. Ar atzinību atzīmējams, ka fabrikas administrācija visu laiku rūpējusies, lai šī vietīņa dabas ziņā daudz nezaudētu, un to vēl izpušķojusi celiņiem, tiltiņiem un dārziņiem.

Tālāk mūsu ceļš ved uz Līgatnes miestiņu pie stacijas.

Pēc īsas apstājas pie Paltmales koppienotavas un kooperātīva, kas atrodas miestiņā, atstājam Rīgas apriņķi un traucam uz Amatas leju, Cēsu apriņķī,

kur pie aprīņu robežas mūs sagaida Cēsu aprīņa valdes priekšsēdētājs K. Līkums un viņa pavadoņi.

2. CĒSU APRIŅIS.

Amata — Līvi — Cēsis — Priekuļi — Dzērbene — Vecpiebalga — Jaunpiebalga — Ranka.

Ceļā uz Pērli Vidzemes vaiņagā. — Braucam uz Kārļa spēkstaciju, kas celta uz straujās un skaistās Amatas, no kuŗas krāšņuma piebraucot ar auto, daudz ko neredzam.

Visā savā ceļā no Rīgas—Apes šosejas līdz ietekai Gaujā (apm. 8 km), Amata pārsteidz ar savu klinšu un iežu lieliskumu un skaistumu, kuŗu priekšā gluži pazūd Daugavas Staburags, Salacas Skaņais kalns un Gaujas augstās Kūķu un Katriņas klintis. Šās „Latvijas Tiroles“ skaistumu vislabāk var novērot ceļojot līdz viņas gaitai, t. i. no šosejas līdz Kārļu muižas ceļam. Pa labi tad paliek viņas augstais, mežonīgais, ziliem mežiem klātais krasts, bet kreisais krasts nobērts ar akmeņiem, kā krellēm. Kādā asā upes līkumā, kā kāda milzu kreiseŗa deguns stāv lieliskā Svārtas klints, kuŗai nav otras līdzīgas visā Latvijā. No šīs klints atklājas krāšņs skats uz apkārtni, bet drausmas pārņem, ja pa šķautnes malu paraugāties bezdibēnā — Amatas putojošā straumē. Gravas un grāvji rāda, ka senos laikos šē varējusi atrasties senču pils. Arī citi neskaitāmie ieži pārsteidz ar savu augstumu un skaistumu. Skaists ir Bizenes līcis un aiza pie Kārļa dzirnavām, kur tagad celta Cēsu pilsētas spēkstacija, ko pag. pavasarā sagrāva briesmīgie ūdens plūdi. — Amata slavena ar gardām forelēm.

Uz Amatas labā krasta pie Kārļu muižas — 1785. g. ierīkotais lieliskais Kārļu muižas parks un dārzniecība, kas vairāk kā 100 gadus devusi augļu kokus vai visai Vidzemei.

Pa ceļam uz Cēsīm iegriežamies Jēkabsona kga priekšzīmīgā saimniecībā Līvu pagastā, kur dabūjām redzēt, ko ar enerģiju var sasniegt sīksaimnieks.

Pašā pusdienas tveicē iebraucām Cēsīs.

Cēsis radušās ap seno ordeņa Cēsu pili, kuŗu celt iesācis ordeņa mestrs Venno 1207.—9. g., bet pabeidzis viņa pēctecis Folkvins. Ir norādījumi, ka jau ap 1224. g. ap

pili bijusi izaugusi pilsētiņa. 1224. g. Cēsis arī skaita par pilsētas nodibināšanas gadu. Pirmā baznīca celta ap 1283 g. Cēsis meklējams sākums mūsu nacionālām karogam. Chronikas zin vēstīt, ka 1280. g., kad virsaiša Nameiša vadītie zemgalieši uzbrukuši Rīgai, rīdziniekiem palīgā steigušies 100 Cēsu zemes sargi ar sarkanbalt-sarkanu karogu, ko chronisti nosauc par latviešu karogu. Kā stipri ar mūriem un torpiem apcietināta pilsēta, Cēsis minētas jau 1383. g. Administratīva un tirdzniecības centra nozīmi Cēsis paturēja līdz ordeņa valsts sabrukšanai. Cēsis bija ordeņa kapitula sēžu vieta un daudzu ordeņa mestru rezidence. Caur Cēsīm arī gājis galvenais tirdzniecības ceļš uz Pliskavu un tālāk. Ar Jāņa Briesmīgā iebrukumu, Cēsis zaudēja savu nozīmi. Plašā un stiprā Cēsu pils izturējusi neskaitāmus uzbrukumus, sevišķi no krieviem un tatāriem. 1559. g. krievi iebrūk Cēsīs un tās galīgi noposta un nodedzina. Nākošā 1561. g. Cēsis ir poļu varā. 1577. g. Jānis Briesmīgais atkal ierodas pie Cēsīm, ieņem pilsētu un pēc 5 dienām arī pili. Bīdamies no krievu varmācībām, 300 augstmaņi ar sievām un bērniem uzspriecinājās gaisā. Par to krievi nocirta galvas 800 vāciem, apkāva vietējos iedzīvotājus un nodedzināja pilsētu. No pils krievus izdzen Turaidas pils pārvaldnieks Bīriņš, ar saviem kalpiem vāciem, poļiem un latviešiem, slepeni uzbrukdams pilij. 1578. g. Cēsīm uzbrūk atkal 18.000 vīru liels krievu un tatāru pulks, bet poļi sabiedrībā ar zviedriem, krievus pamatīgi sakauj. Kādu laiku Cēsis ir katoļu bīskapa sēdekļis un ordeņa mestra Valtera Plettenberga rezidence.

Cēsu baznīcā paglabāti arī varenā mestra pišli. Pēc Altmarkas līguma (1629.), kad Vidzeme nāk zviedru varā, Cēsis uz lēnu tiesībām dabū grāfs Oksenšterna. 1671. g. Cēsis galīgi izdeg. — Ziemeļu kara laikā Cēsis ieņēma: 1700. g. sakši, 1701. g. zviedri, 1703. g. krievi, kas atkal pilsētu noslauka no zemes virsas.

No tā laika Cēsu pils vairs nav tikusi atjaunota. 1747. g. ķeizariene Elizabete Cēsis atdāvina grāfam Bestūževam-Rjuminam. Kad nākošā gadā pilsētu noposta briesmīgs ugunsgrēks, trakais grāfs izmanto savas īpašnieka tiesības un liek visas ielas un laukumus apsēt ar auzām, kuņas, piedraudot ar nāves sodu, tas liedz aizskārt. Tāds stāvoklis ildzis 17 gadus. 1777. g. Cēsis par savu īpašumu ieguva grāfs Sīverss, kas daļu pils atjaunoja un ierīkojis plašo, skaisto un tagad veciem košuma kokiem bagāto pils parku.

1775. g. Cēsis nozīmētas par aprīņa pilsētu. Tagad pilsētā skaita pāri par 8000 iedzīv., no kuriem 90% latviešu. Pilsēta atrodas Gaujas augstienē un stāv kādus 100 m. pār jūras līmeni. Cēsis ir viena no skaistākām pilsētām Latvijā un tamdēļ ne velti tiek dēvēta par Pērli Vidzemes vainagā.

Skaista no ārienes un arī iekšienes ir Cēsu Jāņa baznīca ar impozanto beidzamā lībieša Mārča Sāruma celto torni. No jaunām Cēsīm mināmas jaunās karavīru mītnes un Uzvaras piemineklis, atklāts 1924. g. un piemineklis kritušajiem Cēsu kapsētā. Plašais Saviesīgās biedrības nams celts 1914. g., bet 1919. g. no vāciem izdedzīnāts. Tas tagad atkal atjaunots un uzposts.

Cēsis uzskatāmajies pāra stundas.

Lauku pašvaldību darbinieki apskatīja Cēsu apr. valdes namu, viņa iekārtu, bet aprīņu pašvaldībām tuvāk stāvošie iepazinās ar šīs pašvaldības darbību un darba iekārtu. Ekskursanti apmeklēja arī brāļu kapus, Uzvaras pieminekli un apskatīja ar košuma kokiem bagāto Cēsu pils parku.

Cauri Vidzemes vidienai. — Mūsu turpmākais ceļš mērķis bija Priekuļu lauksaimniecības institūts, kas dažas dienas pirms mūsu apciemojuma bija nosvinējis 25 g. pastāvēšanas svētkus.

Priekuļiem ir sava vēsturiska nozīme kā priekškaņa gados, tā sevišķi Latvijas valsts tapšanas priekšvakarā — drausmīgajos revolūcijas un kara gados. Priekuļi brīžam bija arī vienīgais centrs Latvijā, kur mūsu intelliģence patvērās un izstrādāja plānus lauksaimnieku un vispārīgi latviešu interešu aizstāvēšanai, tādēļ, nebūs lieki dažās rindīnās apstāties pie šās mācības iestādes izcelšanās un attīstības vēstures.

Doma par latviskās lauksaimniecības skolas nodibināšanu Vidzemē radās jau 1869. gada pavasarī, kad uz vāciskās garīdzniecības un vāciski-krieviskās administrācijas pavēli vidzemniekiem uzdeva atzīmēt dzimtbūšanas atcelšanas 50 g. piemiņu. Kungi bija domājuši par kādu akmensstabu Aleksandram I., bet zemnieki, kad tie pagasta vecāko personās sapulcējās Valmierā, censoņu Rich. Tomsona, Bernh. Dīriķa un Jāņa Baumaņa saskubināti, noteikti izteicās par dzīvu pieminekli — latvisku skolu, kurā laucinieki varētu mācīties pacelt savas zemes ienesību un vispārēju labklājību. Rosīgie smiltenieši jau noteikti izsakas par zemkopības skolas vajadzību. Par tādu sāk spriest un runāt arī vāciskā ķeizariskā oikonomiskā societāte un krieviskā

Domēņu valde (valsts mantas pārvalde), bet drīz vien apklust. Jautājumu no jauna paceļ Rīgas Latv. b-ba. 1880. g. kādā sēdē viņa nolemj dibināt latvisku lauksaimniecības un amatniecības skolu, šim nolūkam atvēlot no b-bas līdzekļiem 2200 rubļu. Arī b-bas runas vīri ziedo lielākas vai mazākas summas. Tajā pašā reizē biedrība nolemj griezties pie visām toreiz pastāvošām latviešu biedrībām ar uzaicinājumu ziedot līdzekļus skolas labā. Tas atrod jo dzīvu atsaucsmi Valmierā, Rūjienā, Smiltēnē u. c. Zemnieku atsaucība spiež arī Ķeizarisko sociētāti uzņemt ikgadus budžetā 500 rubļus zemākās zemkopības skolas uzturēšanai. Drīz vien sparīgākās lauku biedrības Vidzemē sāk bombardēt Domēņu valdi ar lūgumiem pēc lauksaimniecības skolas.

Tomēr, neraugoties uz visu šo, skolas lietas uz priekšu nevirzās un vairums vidzemnieku dēlu, kas slāpst pēc lauksaimnieciskās izglītības, izklīst pa Krievijas mācības iestādēm.

Drīz pēc 1905. nemieru gada sen lolotā plāna realizēšanai tiek nodibināta Rīgas lauksaimniecības centrālbiedrība (1906.), kas savas darbības sākumā jau griežas pie valdības pēc 20.000 rbļ. liela pabalsta skolas ierīkošanai. Biedrības lūgumu noraida. Tāpat tiek noraidīts šīs biedrības lūgums pēc kroņa Vainīžu muižas piešķiršanas skolas vajadzībām. Pēc ilgām, bet neatlaidīgām pūlēm, ar kādas privātpersonas (vet. Ozoliņa) vidūtājību, 1908. g. C. b-bai izdodas pirkšanas ceļā iegūt kroņa Priekuļu muižas nomas līgumu. Kamēr biedrībai nav savas oficiālas skolas atļaujas, muižā iekārto periodiskus ziemas kursus, kādus agr. J. Bicka vadībā iesāk 1910. g. 20. sept., bet 1911. g. sākumā Zemkopības departaments dod biedrībai principiālu atļauju nodibināt skolu ar krievu mācības valodu. Skolas vajadzībām departaments piešķir 500 des. muižas zemes bezmaksas lietošanā un 10.000 rbļ. gadskārtējiem izdevumiem. Drīz pēc tam b-ba noslēdz ar departamentu līgumu, pēc kura b-ba saņem min. pabalstu un Priekuļu muižu bezmaksas lietošanā, bet par to apsolas uzcelt skolas un muižas saimniecībai vajadzīgās ēkas, iegādāt inventāru un uzturēt to kārtībā. Skolas statūtus galīgi apstiprināja 1911. g. 6. jūlijā. Plašā un staltā skolas ēka celta 1912. g. pēc arch. K. Vanaga plāna un izmaksājusi kādus 80.000 zelta rubļu.

Latvijas Lauksaimniecības Centrālbiedrības Priekuļu lauksaimniecības institūts pagājušos 25 darbības gados pakāpeniski izveidojies un pašlaik apvieno sekošas iestādes un

saimniecības: 1) Priekuļu lauksaimniecības vidusskolu ar atsevišķu saimniecību un koku skolu, 2) Priekuļu lopkopības skolu, 3) Priekuļu muižas saimniecību, 4) Priekuļu lauksaimniecības izmēģinājumu un selekcijas staciju, 5) Priekuļu mašīnu izmēģināšanas staciju un 6) Latvijas augu aizsardzības institūta Priekuļu nodaļu.

Jubilejas gadījumā izremontētā un attiecīgi uzpostā institūta aktu zālē, institūta direktors agr. V. Liniņa kgs ekskursantiem sniedz pārskatu par institūta darba gaitu un iepazīstina ekskursantus ar institūta plašajiem augļu un sakņu dārziem.

Pēc koku un sakņu dārzu apskates, ekskursanti devās tālāk Dzērbenes — Piebalgas virzienā.

Līdzienās Zemgales dēli nevar vien nojūsmot par vidienas augstiem kalniem un līkiem, bet kā klons līdzieniem un gludiem Cēsu apriņķa ceļiem. Laiks neļauj tuvāk apskatīt maršrūtā paredzēto stāto Dzērbenes pagasta 6 kl. skolu un Dzērbenes lauksaimniecības skolu Dzērbenes muižā.

Dzērbenē mums devusi daudzus izcilus tautas darbiniekus, kā: Gaiduļu Paulu, Andžu Aumani, Indriķi Cīruli, Pauli un Marku Gailīti u. d. c. — Vecā Dzērbenes draudzes skolā savu mūžu nostrādājis tautas darbinieks Toms Gailītis-Gaidulis.

Tuvos kaimiņos Nēķenē šūpulis kārts tautiskās atmodas darbiniekam Jēkabam Pilsātniekam un nesen veļu valstī aizgājušam zinātniekam Dr. philos. Ernestam Felsbergim.

Pēc īsas atelpas Dzērbenes biedrības namā un pie Nēķenu muižas mēs traucamies pretīm Piebalgas - Cēsu kalnāja valdonim — Brežģa kalnam, kas paceļas 256 mtr. pār jūras līmeni. Kalnā mūs sagaidīja Valmieras apr. valdes priekšsēdētājs J. Lejiņš, T. Jerkins un A. Karlivāns, kas piedrojas ekskursijai. Skaistā laikā, kāda bija mūsu ekskursijas otrā diena, no Brežģa kalna atklājās plašs un lielisks izskats uz Vidzemes centru — Piebalgām, Ērgļiem un Malienu, kur paceļas Gaiziņš, Nesaules un Bakuža kalni, un sudrabā vizošo Alaukstu, aiz kuŗa stāv mūsu ceļa turpmākais mērķis Piebalga.

Par Piebalgu un piebaldzēnu daudz rakstīts un daudz dzirdēts. Bet starp ekskursantiem vēl vairumā tādi, kas nav Piebalgā bijuši un nav redzējuši īstu piebaldzēnu viņa mājās, viņa dzīvē un darbā. Tamdēļ tuvojoties Vecpiebal-

gai, visu skati vēršas turp, tā kā nepamanīta paiet garām Vidzemes skaistules Gaujas niecīgā izteka.

Pie plašā ķieģeļu pagasta nama mūs sagaida pagasta padome un valde.

Pagastnamā valdes priekšsēdētājs Leitis mūs iepazīstina ar pagasta saimniecības stāvokli un pašvaldības organu darbību.

Vecpiebalgas pagasts pēc iedzīvotāju skaita (3855), otrais Cēsu apriņķī. Novads ieņem izcilu vietu dabas ziņā tik krāšņā Vidzemes kalnajā, kur atrodas Gaujas šūpulis Alaukstis un skaistais Inesis ar savām septiņām salām. Pagasta teritoriju šķeļ arī straujā un krāšņā Ogre. Bet visi šie skaistumi it kā savu tiesu atņēmuši no zemes labuma. Zeme viscaur pavāja un bieži neatalgo darba pūles. Saimniecības neparasti mazas. Lielākā 46 ha, bet mazākā 14 ha. Saimniecību vidūvējais apmērs 25 ha. Mazā un vājā zemīte jau no seniem laikiem spiedusi piebaldzēnus piekopt amatniecību, kā ratiņu dreijāšanu, aušanu, kā arī mesties uz tirgošanos. Modernie laiki arī šīs peļņas nozares padarījuši neenesīgas un piespieduši piebaldzēnus meklēt un rast izeju lopkopībā, kurai beidzamos gados piegriež sevišķu vērību.

Pagasta saimniecību raksturo viņa tekošā gada budžets, kas, paaugstinot nodokļu likmes, sastādīts 50.800 ls. Apģādē ārpus patversmes atrodas 85 nespējnieki, 28 vārgākie uzņemti patversmē. Pie patversmes maza saimniecība. Budžetā uzņemti 10.000 ls iepriekšējā gada iztrūkuma segšanai. Galvenos ienākumus dod nekustamu īpašumu nodoklis 27.778 ls un nodoklis no zemes īpašumiem 24.000 ls. Ienākumus dod arī pagasta sabiedrībai piederošā aptieka 8.400 ls un citi pag. īpašumi 5.200 ls.

Prāvus izdevumus prasa sociālā apģāde — 10.800 ls.

Pagasts uztur 5 pamatskolas, no kurām 2 sešklasīgas. Pašlaik atjauno 1905. g. krievu kara spēka sagrauto draudzes skolas ēku.

Kultūras laukā darbojas 1873. g. nodibinātā Vecpiebalgas labdarības biedrība, kurā jau miera laikā tikusi pie lepna un plaša biedrības nama. Bez šām pagastā vēl darbojas lauksaimnieku biedrība un kādas 25 saimnieciska, aroda un politiska rakstura biedrības un organizācijas.

Apmeklējām arī mūsu tautas darbinieku Kronvalda Ata, Jēk. Pilsātnieka, brāļu Kaudzīšu, Dr. Jurjāņa un skolas tēvu Andža Rāt-

mindera un J. Sliedes kapu vietas. Kronvalda un Pilsātnieka atdusas vietīņas atzīmē staltas piemiņas zīmes. Pārējās bez tādām. Iecienītā skolotāja - audzinātāja Sliedes kapa kopiņa pamesta pavisam novārtā. Nebūtu ekskursantus pavadījis veco piebaldzēnu laika un darba biedrs darbvedis Tīrzītis, kam visi Piebalgas radu raksti galvā, grūti būtu atrast arī „Mērnieku laiku“ autoru Kaudziņu kapu vietas.

Bez jau šē minētiem un kapu kalniņā dusošiem tautas darbiniekiem Vecpiebalga vēl devusi veselu virkni dzejnieku, rakstnieku, pēdagogu un citu kultūras darbinieku, kas darbojušies un vēl darbojas mūsu valsts un pašvaldību iestādēs, skolās un biedrībās. Šai ziņā Vecpiebalga ieņem pirmo un izcilāko vietu visā Latvijā.

Par šā kultūras centra senatni chronikas mums sniedz sekošas ziņas:

Jau ap 1200. gadu Vecpiebalga bij it'n branga nometne, kas izcēlusies ap senču Piebalgas pili. Vidzemes iekarošanas laikā pils nopostīta, bet viņas vietā Rīgas archibīskaps Frīdrihs 1340. g. šē uzcēlis mednieku pili, kas arī kalpojusi kā virsbīskapa nodokļu un meslu savākšanas vieta. Jāņa Briesmīgā kara pulki, iedami no Kokneses uz Cēsīm, 1545. g. augustā pili sagrāvuši un no viņas līdz šim atlikušas vienīgi niecīgas, laika zoba sadrupinātas, drupas. Pils tuvumā paceļas mākslīgi radītais Skanstes kalns, kuŗu pēc nostāstiem krievi cepurēm vienā naktī sanesuši, lai no kalna apšaudītu un sagrāutu Piebalgas pili.

Abas Piebalgas — Vecā un Jaunā — vecos laikos bijušas apvienotas vienā novadā, kas piederējis Rīgas virsbīskapam. Poļu varas laikos Piebalgas pils novads piederējis poļu kara vadonim Dembinskim Pērnāvā. Pēc Vidzemes iekarošanas zviedru karālis Gustavs Ādolfs novadu atdāvināja adm. Gilderheimam. Vēlāk novads pāriet zviedru valsts īpašumā un norakstīts karalienei Hedvigai Eleonorai par atraitnes tiesu. Pēc Lielā Ziemeļu kara cars Pēteris Lielais Piebalgas atdāvina kara vadonim, Vidzemes iekarotājam, Šeremētjevam, kas to patura savā īpašumā līdz agrār-reformas izvešanai 1920. gadā.

Vēsturnieki zin stāstīt, ka piebaldzēni esot devuši iemeslu Ziemeļu karā un līdz ar to arī Vidzemes iekarošanai. 1699. g. cauri Vidzemei ceļojis krievu Maskavas liel-sūtnis Vozņicins, kuŗu caurbraucot Piebalgā, piebaldzēni apzaguši. Sakarā ar to Pēteris iesācis kara, kuŗā tas iz-

gāja kā uzvarētājs. Karu vadīja Šeremētjevs, kas Vidzemi galīgi izpostīja. Saprotams, jo sevišķi cieta vainīgie piebaldzēni. — Galīgi izkautā un izdedzinātā Piebalgā Šeremētjevs nometinājis Jaroslavas krievus, kas saprecējušies ar latviešu meitām un pārlatviskojušies.

No šās divu tautu sajaukšanās arī esot cēlušies augumā garie un spēcīgie, un garā apdāvinātie un atjautīgie piebaldzēni, kas vēl tagad diezgan krasi atšķirās no citiem saviem ciltbrāļiem — kaimiņiem ranceniešiem, dzērbeniešiem un ērgleniešiem.

Piebaldzēniem raksturīga viņu cenšanās uz rūpniecību un tirdzniecību, kādos nolūkos tie apstaigājuši tālas vietas, daudz ko pieredzējuši un daudz ko mācījušies.

Piebaldzēnus raksturojoša ir arī kāda epizode, kuŗu mums atstāstīja vecais Tīrzītis, brītiņu uzkavējoties pie Kronvalda pieminekļa.

Līdzekļu vākšanu piemineklim uzsākusies Rīgas Latv. b-ba. Kad 1893. g. piemineklis jau bijis gatavs un uzstādīts kapos, bijusi paredzēta svinīga atklāšana. Krievu administrācija aiz jau zināmiem iemesliem nepieļāvusi tādu atklāšanu un sapulcēšanos kapsētā. Atklāšanu varot izdarīt mācītājs viens pats. Tad piebaldzēni sarunājušies un izgudrojuši inscenēt zirgu zādzību, lai uz fiktīva zagļa pēdām uzliktu policiju, bet viņas atbūtnē cienīgi iesvētītu un atklātu pieminekli. Piebaldzēnu spēle teicami izdevusies: policijas priekšnieks ar uradņiku aizdrāzušies pakaļ zaglim uz Daugavas pusi, bet piebaldzēni tikam turējuši un klausījušies patriotiskās runas, kas atskanējušas atklāšanas svīnībās.

Pēc Vecpiebalgas ievērojamāko vietu apskates, laipnie pašvaldības darbinieki mūs aicina palaunadzē, kas klāta Labdarības biedrības 1887. g. celtā staltā biedrības namā. Galds klāts piebaldzeniski — trūkst tikai āža cepša, par kāda trūkumu mājas tēvs atvairņojas. Totiesu bagātīgā mērā pasniegti garšīgie Ineša asari. Pie galda atskan arī veco piebaldzēnu šančberģu Pētera un Stērstu Andrēja sacerētās un atskaņotās vecās, mīļās dziesmas, kuŗas savā laikā skandināja visa dziedošā Vidzeme.

Pēc palaunadzēs dodamies tālāk uz Jaunpiebalgu — šo vislielāko pagastu Cēsu apriņķī (4550 iedz.).

Kā pie Vecpiebalgas aizrādīts, tad abas Piebalgas jau no senseniem laikiem bijušas cieši saistītas. Tās abas pieredējušas vienam kungam un sastādījušas vienu kopēju Pie-

balgas pils novadu. Jau 15. g. s. novads sadalīts divās draudzēs, bet tā kā baznīca atradusies pie Rankas, tad arī draudzi saukusi par Rankas draudzi, tagad Ranka ir Jaunpiebalgas filiāle. Jaunpiebalgas baznīca uzcelta zviedru laikos 1677. g., Ziemeļu karā nodedzināta, bet 1723. g. atkal uztaisīta. Tagadējā paplašinātā, renovētā un no ārpuses un iekšpuses uzkoptā Jaunpiebalgas baznīca ir viens no skaistākiem lauku dievnamiem Vidzemē.

No Jaunpiebalgas senātnes vēl piemināma draudzes skola, kas uz Alūksnes prāvesta Ernsta Glūka priekšlikumu nodibināta jau 4. aprīlī 1694. g. Pirmais skolmeistars un ķesteris bijis kāds Svensons (pēc uzvārda spriežot zviedris), kas skolā nostrādājis 46 gadus, vaļas brīžos nodarbodamies ar kurpnieka amatu.

Jaunpiebalgas draudzes skolā pag. g. s. pirmā pusē un vidū darbojušies Ulpes, kas snieguši pamatizglītību arī rakstniekam Jēkabam Zvaigznītei, dzejniekam Cerīņu Pēterim un citiem tautiskās atmodas laikmeta darbiniekiem-piebaldzēniem. Šai skolā īsu laiciņu pie Ulpes darbojies arī mūsu atmodas lielais dzejnieks Auseklis. Pēc kādas runas, ko Auseklis noturējis Mārtiņa skolas atklāšanas svinībās 1871. g. rudenī un kuŗā latviešu tautskolotāju nosaucis par pasaules gaišumu, mācītājs Kālbrants dzejnieku-patriotu padzinis un izsludinājis jauna skolotāja pieņemšanu. — Skola savus ziedu laikus piedzīvoja skol. Andr. Avotiņa laikā. Tagad šī skolu māmuļa pārvērsta par 6 klas. pamatskolu, pie kuŗas darbojas arī papildu skola ar 50 skolēniem. Tā ir pirmā papildu skola Cēsu apriņķī. — Priekšā stāv šīs skolas pārbūve, kuŗa aprēķināta uz 120.000 latiem.

Pagasta skolas nodibinātas diezgan vēlu, 1870. un 1871. gados un nosauktas vecos latviešu, Pētera, Jāņa, Mārtiņa un Jēkaba vārdos. Pirmā 1870. g. nodibinātā Pētera skolā kā pirmais skolotājs darbojies dzejnieks Cerīņu Pēteris, bet 1871. g. nodibinātā Jāņa skolā — Andžs Dārziņš, — mūsu ievērojamā skaņu mākslinieka Emīļa Dārziņa tēvs.

Bez šiem atzīmētiem tautas un kultūras darbiniekiem-jaunpiebaldzēniem, vēl mināmi daži no jaunākās paaudzes, kam šūpulis bijis kārts Jaunpiealgā. Tie ir: rakstnieks un apgabala tiesas pr-jis Aleks. Būmanis, dziednieks Dr. med. J. H. Buduls, valodnieks A. Ģiezens, valsts darbinieks nel. J. Ducēns, darbinieki mūzikas un dziesmu laukā H. Aplo-

ciņš un V. Bišers, rakstnieki A. Dulbe, J. Jēpis-Baldzens (pag. valdes priekšsēdētājs) un J. Miesnieks, gleznotājs K. Miesnieks un c.

Dīvās 6 klas. un trijās pirmās pakāpes, kā arī papildu skolā iesākto tautas izglītošanas darbu čakli turpina biedrības. Agrāk tās mitinājās pagasta namā, tagad tās darbojas savos staltos un ērtos biedrību namos: vecākās Dziedāšanas un Lauksaimnieku b-bas ar krāj-aizdevu kasi 1924. g. izbūvētā Abrupes krogā plašā novada vienā galā, bet 1919. g. nodibinātā Kultūras biedrība — savā ērtā namā Jaunpiebalgas muižas agr. klētīs — pagasta ziemeļu galā. — Zosēnu galā vēl darbojas Izglītības b-ba Atmata.

Dziedāšanas biedrību vada Dr. J. Liepiņš, lauksaimnieku māc. J. Ozols, bet kultūras b-bu jau minētais rakstnieks J. Jēpis-Baldzenis. Pēdējās nopelni ir arī 1930. g. vasarā sarīkotā Piebalgas I. dziesmu diena. — Še piemināms, ka plašā Kultūras b-bas nama izbūve veikta pašu spēkiem un līdzekļus bez kādiem pabalstiem no ārienes.

Biedrības ērtajā izrīkojumu zālē biedrības priekšnieks un pagasta valdes priekšsēdētājs Jēpis-Baldzenis ekskursantus-pašvaldību darbiniekus, pacienāja ar tasi kafijas un gārdām maizītēm.

Kā skolu un biedrību dzīvē, tikpat vienprātīgi un rosīgi gājis un iet arī pagasta pašvaldībā. Par pašvaldības gaitām interesantas ziņas sniedz pagasta archīvs.

Kad 1834. g. iecelams pagasta pirmais darbvedis, bruģu tiesa par tādu izraugas tiem laikiem pietiekoši izglītooto vietējo zemturi Kārlis Bišeru, tam seko dzejnieka Ceriņu Pētera brālis Kārlis Ceriņš, tad Jānis Orniņš, kas 1905. g. spiests emigrēt, bet 1917. g. atgriezies no Sibīrijas, darbojas pagasta padomē un Augusts Resnais, kas strādā pagastā kopš 1906. g. Nav šaubu, ka Jaunpiebalga vienīgais pagasts Latvijā, kur 100 gadu laikā darbojušies tikai 4 darbveži. — Tikpat stabili bijuši arī pagasta vecākie. Daži no tiem, p. piem., Andr. Purens nokalpojis pagastam 18, Herm. Ozoliņš 12, J. Kurzemnieks 9 gadus. Pirmais pag. vecākais bijis J. Ducēns, nel. kaŗa ministra J. Ducēna tēvocis, bet tagadējais — J. Jēpis-Baldzenis, kas par savu darbību pašvaldībā un sabiedrībā apbalvots ar Triju zvaigžņu ordeni.

Pagasta sabiedrībai pieder stalts un plašs 1891. g. celtais akmeņa-mūra pagastnams, tāda pat nespējnieku patversme, celta 1908. g. un jau minēto skolu nami, no tiem Pētera skola,

kuŗas pārbūve 1928.-29. g. pagasta sabiedrībai izmaksāja Ls 80.000,—.

Pagasta budŗets 1931.-32. g. Ls 57.029,00, sastādīts, izmantojot visas likmes ar 20% paaugstinājumu.

Vislielākos izdevumus prasa sabiedr. apgāda, 21,22%, tad pagasta administrācija 21%, skolas un izglītība — 19,50%, lauku iedzīvotāju ārstēšana 13,67%.

Pagasta kopplatība 22.667 ha; ar nodokļiem aplikti 18.598 ha, Ls 1.710.569 vērtībā.

Zviedŗu laikos pagastā skaitījušās 100 mājas, no kuŗām Ziemeļu kuŗā krievi nodedzinājuši 80. Tagad lielāku un mazāku saimniecību skaits pagastā pārsniedz 700, no kuŗām kāda trešā daļa jaunsaimniecību. No pēdējām dažas, p.p.m., P. Salmiņa Dzeņi un R. Rudziša Rudziši, godalgotas.

Iedzīvotāju skaits 4548.

Savā ceļojumā mums izdevās pabūt nevien rosīgās Jaunpiebalgas pag. namā un dzirdēt pag. valdes pr-ja Jēpa-Baldzeņa interesantō referātu par pagasta vēsturiskām gaitām un saimniecisko stāvokli, un apmeklēt staltos biedrību namus, bet arī noklausīties ērģeļu prelūdi Jaunpiebalgas atjaunotā un uzpostā baznīcā un draudzes gana enerģiskā tautas darbinieka J. Ozola runu pie pieminēķļa brīvības cīņās kritušajiem piebaldzēniem skaisti un mākslinieciski izkoptā brīvības birzē. Pieminēķlis uzcelts un laukums izkopts pašas sabiedrības līdzekļiem. Tas izmaksājis ap Ls 40.000. Visa šī summa, atskaitot Kultūras fonda izsniegtos Ls 1000,—, savākta ar izrikojumiem un ziedojumu ceļā. Tāpat savākti Ls 20.000,— baznīcas remontam.

Viss tas darīts un veikts lielākā vienprātībā un mīlestībā, lai godinātu savu kritušo varoņu piemiņu un padarītu jauku un mīļu savas dzimtenes stūrīti.

Šai tautas vienošanas darbā lieli nopelni Brāļu kapu komitejas Jaunpiebalgas nodaļas priekšniekam māc. J. Ozolam un šīs komitejas sekretāram Jēpim-Baldzenim.

Jau labi pievakarē mēs šķiramies no laipniem un rosīgiem piebaldzēniem ar sekošo vispārējo slēdzienu par Piebalgām.

Piebalgas nekad nav piederējušas vācu muižniekiem, kas dzīvodami savās pilīs un muižās uzspieda tautai savu kultūru un savu garu. Šeremētjevu atbūtnē, muižas pārvaldījuši dažādu tautību pārvaldnieki, kuŗiem nav bijis intereses uzspiest tautai savu īpatnējo. Tamdēļ arī visos pārēju un juku laikos še nav notikusi izrēķināšanās starp dažādām grupām un šķi-

rām; piebaldzēnus viscauri pavadījis miera un satiecības gars. Tas sevišķi sakāms par Jaunpiebalgu. Jaunpiebaldzēni līdz šim nav pazinuši nodevības. Uz pagasta plašās teritorijas nav neviens nošauts, kas būtu no otra nodots. Arī trakos komunistu laikos draudzes mācītājs palicis savas draudzes vidū un netraucēts sludinājis Dieva vārdus.

Vecpiebaldzēni caur agrāku iepirkšanos arī agrāki nostājušies uz savām kājām. Tā ir veca kultūras zeme ar savlaicīgu spožu Kronvalda Ata, Pilsātnieka, Rātmindera u. c. gara izpausmi. Jaunpiebaldzēni stipri vēlāk tikuši pie sava stūrīša un sava kaktiņa un atkarības gados nokavēto steidz atgūt ar lielu skubu un sparū. Tā ir jaunas, spēcīgas kultūras zeme, kur valda īsts rosības un darba gars, kur katrs vecs un jauns cenšas pēc izglītības un reizē ar to arī pēc saimnieciskās labklājības, ko cer iegūt ciešā satiecībā un sadarbībā.

Šai ziņā ekskursanti no rosīgiem piebaldzēniem var daudz kā laba mācīties.

Vēlais laiks un vēl veicamais ceļa gabals neļāva mums tuvāk iepazīties arī ar trešā lielākā Cēsu apriņķa Rankas pagasta saimniecisko stāvokli un apskatīt Rankas muižā ievietoto lauksaimniecības un mājturības skolu.

Pēc īsas apstājas pie plašā pagastnamā, mēs devamies tālāk, lai ap pusnakti sasniegtu mūsu turpmāko ceļa mērķi — Gulbeni.

3. MADONAS APRIŅĶIS.

**Gulbene — Vecgulbene — Jaungulbene — Kraukļi —
Cesvaine — Sarkaņi — Madona.**

Madonas apriņķis, saskaņā ar Saeimā pieņemto likumu par valsts sadalīšanu apriņķos, nodibināts 1. apr. 1925. g. Apriņķis sastādījās no Valkas un Cēsu malienas pagastiem.

Apriņķī ietilpst 42 pagasti ar 3966 □ km lielu zemes platību un 72.003 iedz. jeb 18 iedz. uz □-km. — Nekustamu īpašumu ienesīguma vērtība Ls 29.692.000.

Apriņķa valdes sēdēklis Madonā, Avotu ielā, pašas namā.

Apriņķa valdi, no viņa nodibināšanas dienas vada priekšsēdētājs Aleksandrs Mūrnieks.

Pa Malienu. — Pēc īsas apstājas pie Cēsu apriņķa trešā lielākā Rankas pagasta nama, jau vakara krēslā atva-

damies no Cēsu apriņķa un viņa lieliski uzkoptiem ceļiem un iebraucām Madonas apriņķī, lai caur Tirzu, Velienu un Galgausku nokļūtu Gulbenē. Ekskursijas vadoņi izvēlējušies sliktu maršrūtu un pie Tirzas iekuļamies gadiem nelabotos ceļos, no kuņiem tikko veselām mašinām un veseliem kauliem izkūlamies laukā un pusnaktī nokļūstam Gulbenē, Madonas apr. pašvaldības sagatavotā naksmītnē — slimnīcas vēl neatklātā barakā.

Pēc īsas atdusas svaigā sienā pie brokasta galda slimnīcas parkā, apriņķa valdes priekšsēdētājs A. Mūrnieks īsi iepazīstina ar Madonas apriņķa un viņa pašvaldību darbību, bet slimnīcas direktors Dr. Vankins ziņo par veselības stāvokli apriņķī un slimnīcas noorganizēšanas un darba gaitām.

Ciemiņus — pašvaldības darbiniekus, apsveikt ieradās arī jaunās Gulbenes pilsētas galva un vietējā garnizona pārstāvis. Pilsētas galva sūdzas par satiksmes ceļiem un izsakas, ka mēs Gulbenē ieražušies tādā laikā, kad visāda satiksme iespējama. „Būtu tas noticis rudenī vai dubļu laikā, jūs še iekļūtu tikai ar aeroplānu“, nobeidz vietējās pašvaldības galva.

Apskatot Gulbenes krāšņos parkus, pieminekli kritušie kara vīriem un dažas vietējās iestādes un labierīcības, nemaz nevarējām iedomāties, ka jaunā, tik spēji pieaugošā pilsēta varētu būt tik dubļaina un neizbriēnama.

Bet pirms mēs šķiramies no šīs jaunās pilsētas, sakāmi daži vārdi par viņas izcelšanos un senatni.

Gulbene radusies kara gados, kad nāca gatavs Alūksnes—Pļaviņu līniju krustojošais Ieriķu—Rītupes dzelzceļš. Tad četru lielu un vairāku mazo ceļu krustā izauga Vecgulbenes bieži apdzīvotā vieta, kurai, nodibinoties Latvijas valstij, piešķirtas miesta, bet 1921. g. pilsētas tiesības. Pilsētas teritorija, kas aptver 8.250 ha, izdalīta no Vecgulbenes pagasta zemesplatības. Jaunā pilsēta spēji pieauga un kad Saeimā iesākās spriešana par jaunā Madonas apriņķa nodibināšanu, Gulbene pretendēja uz apriņķa pilsētas godu. Tomēr uzvaru galu galā guva vairāk apriņķa centrā esošā Madona.

Gulbene spēji pieaug, tā kā viņas iedzīvotāju skaits tagad jau pārsniedz 3500.

Arī sirmā senatnē Vecgulbene bijis ievērojams centrs. Tur, kur tagad stāv Vecgulbenes krāšņais dievnams, senos laikos stāvējusi arķibīskapa Fridricha Banera 1340. gadā

celtā pils, kas pārvaldīja plašo arķibīskapam piederošo Gulbenes novadu.

Ap pili savā laikā izauga plaša nometne — pilsēta, kuŗa kopā ar pili 1577. gadā nopostīta. Šo laiku liecinieks ir kilometrus trīs uz ziemeļu-rietumiem atrodošais Rutkastes kalns, no kuŗa krievi apšaudījuši un sagrāvuši Gulbenes pili. No senās pils atlikušieš tikai pamati un apcietinājumu grāvji.

Zviedriem Vidzemē nostiprinoties, abas (Vec- un Jaun-) Gulbenes līdz ar plašo novadu karālis Gustavs Ādolfs atdāvinā savam ģenerālim Gustavam Hornam.

Muižu redukciju laikā Gulbenes nāk valsts īpašumā. Krievu laikā Katrīna II. 1763. gadā Vecgulbeni līdz ar Liteni atdāvinā grāfam Minicham, kuŗu dēli jau 1789. gadā par 60.000 rubļiem to pārdod H. f. Fitinghofam. — 1802. g. pirkšanas ceļā abas šīs muižas iegūst barons ton Volfs, kuŗu dzimtas īpašumā paliek līdz agrārreformas izvešanai 1920. gadā.

Baronu Volfu laikā uzcelta arī lepnā un plašā jaunā pils, kas 1905. gada nemieros tika izdedzināta, bet pēc tam atkal atjaunota.

Gulbenes krāšņums ir viņas reti plašie un skaistie parki ar ceļiem un mākslīgiem dīķiem, ezeriem, grotiem, pāviljoniem, tiltiem un pieminekļiem.

Šos skaistos parkus ierīkojis Vecgulbenes bijušais īpašnieks barons Volfs.

Skaists un bagāts ir parks, kas no visām pusēm apņem jauno pili, bet vēl lieliskāks ir milzīgais meža parks, kas atrodas kādu kilometri no muižas uz ziemeļiem. Šis vairāk kvadrātkilometru plašais izkoptais mežs — iesākas gandrīz no dzelzceļa stacijas un velkas kādus 2—3 klm. garumā.

Parks Volfam izmaksājis milzu naudu. Pie viņa ierīkošanas un izpošanas gadu gadiem nostrādājuši Eiropas ievērojamākie mākslas dārznieki un tūkstošiem strādnieku — kājnieku un zirdzinieku.

Pēc kara postījumiem atjaunotā pils tagad pārvērsta par karavīru mītnēm. Pils priekšā stāv nesen atpakaļ uzceltais piemineklis kritušajiem.

Stalta un plaša ir jaunā Gulbenes stacijas ēka, atklāta 1929. g.

Pirms aizbraukšanas iegriezamies arī V e c g u l b e n e s pag. namā, kas pie pilsētas izdalīšanas no pagasta robežām palicis vēl pilsētas robežās.

Līdz Gulbenes pilsētas izdalīšanai atsevišķā pašvaldības vienībā (1921. g.) un pirms pagastu robežu noapaļošanas, Vecgulbenes pagasts bija visplašākais Vidzemē un aizņēma 29.082 ha. Tagad viņa platība 19.733 ha. Visa pagasta nekustamu īpašumu taksācijas vērtība 1.444.287 ls. Pagastā 211 vecsaimniecības, 229 jaunsaimniecības, 37 dārzsaimniecības, 35 amatniecības gabalu un 3 rūpniecības gabalu, kopskaitā 526 saimniecības ar 2824 iedzīvotājiem. — Pagasta sabiedrībai pieder 9 saimniecības ar 56,33 ha kopplatību 104.000 ls vērtībā. Pagastā divas 6-klasīgas un viena pirmās pakāpes skolas, kurās visās ieviesta kopēdināšana.

Pagasta budžets tekošam gadam sastādīts bez iztrūkuma un sabalansēts uz 34.600 ls. Lielākie izdevumi sociālai apgādei 24,6 proc., lauku iedzīvotāju ārstēšanai 16,7 proc., skolu uzturēšanai 14,7 proc.,

Līdz agrārreformas izvešanai visi Vecgulbenes saimnieki bijuši tikai nomnieki. Bagātais un varenais barons Volfs nav pārdevis par dzimtu nevienu saimniecību. Pēc 1905. g. revolūcijas, kad revolūcionāri izdedzinājuši stalto Vecgulbenes pili, ūtavas un Blomes novadu mājas muiža pārdevusi agrārbankai, kas iesākusi zemes sadalīt un pārgrozīt saimniecību robežas, iedodot jaunsadalītām saimniecībām krievu nosaukumus. Uz zemnieku sūdzību senāts atcēlis kā saimniecību pārdalīšanu, tā arī pārdēvēšanu un viss palicis pa vecam. Agrārbankai iemaksāto iepirkšanas naudu zemnieki zaudējuši. Mājas ieskaitītas valsts zemes fondā un piešķirtas viņu ilggadējiem nomniekiem.

Neraugoties uz zemnieku nenodrošināto stāvokli un visai augsto renti, jau 1867. g. 5. janvārī, kad pirmais vēlētais pagasta vecākais Reinis Vanags saņēmis amatu un pārņēmis pagasta sabiedrības īpašumus un mantu, pagasta kasē skaitījušies 12.225 rubļi. Kara priekšvakarā šis kapitāls jau sasniedzis 30.577 zelta rubļus. Ar šī kapitāla procentiem vien pagasts sedzis 22 proc. no visa pagasta budžeta. Kapitāls bijis noguldīts krievu valsts kasē un revolūcijā gājis zudumā. Patecoties uzkrātam kapitālam, pagastā bijuši ļoti zemi nodokļi (galvas nauda), kamdēļ daudzi no kaimiņu pagastiem pierakstījušies pie Vecgulbenes. — Še vēl piemināms, ka kapitāla uzkrāšanas laikā pagasta sabiedrība arī uzcēlusi diezgan ērto pagastnamu, nespējnieku patvermi un 5 skolas namus.

Pagastā arī vairākas saimnieciska rakstura biedrības un rūpniecības iestādes.

No vēsturiskām vietām atzīmējami divi Krievu kalni un Rutkastē kalns. No pēdējā Maskavas cars Jānis Briesmīgais sagrāvis seno Gulbenes pili. Krievu kalnos atradušās maskaviešu kara nometnes cīnās ar zviedriem.

Pa ceļam iegriežamies Jaungulbenes Dreīnos, kur saimnieko Priekuļu lauksaimniecības skolas audzēkņi Strautiņa kgs.

Šī ir viena no interesantākām saimniecībām, kādas mums gadījās redzēt triju dienu garajā ceļojumā cauri Vidzemei.

Dreīnos piekoptas visas lauksaimniecības nozares: lopkopība, zirgkopība, biškopība un sakņu un dārzkopība. Par visām šīm nozarēm tiek vesta sīka grāmatvedība, kas savos gada noslēgumos un diagramās rāda, cik katra nozare bijusi ienesīga, lai zaudējumu vai mazas peļņas gadījumā varētu vairāk uzspiesties uz ienesīgāko nozari. Še, kā brīnumu, redzējām arī labi koptu apiņu dārzu un augļos līkstošas ābeles.

Jaunais enerģiskais Strautiņš izved praksē savas Priekuļos gūtās zināšanas, un, kā rāda grāmatas un diagramas, ar labām sekmēm.

Tālākā braucienā apmeklējām Jaungulbeni — šo lielāko pašvaldības vienību Madonas apriņķī. Pagasts 25.207 ha liels ar pāri par 4600 iedzīvotājiem. Saimniecību skaits 580, no tām 156 agrāko dzimtmāju, 160 bij. rentes māju, 35 sīksaimniecības un 229 jaunsaimniecības. Visu šo saimniecību kopplatība 16.000 ha, arārzemes 7900 ha, sējumu zem dažām kultūrām 4460 ha. Pagastā darbojas Elstes koppienotava, kas ir viena no lielākām un švāndorfas sērkokļu stiebrīņu fabrika, kas nodarbina līdz 130 strādnieku dienā. Rosīgi darbojas arī Jaungulbenes patērētāju un lauksaimniecības biedrība; pēdējās nopelns ir lauksaimniecības skolas ierīkošana staltajā Jaungulbenes pilī.

Pagastā vēl vairāk saimnieciska rakstura biedrību un organizāciju. Kā izcilākā no tām mināma Jaungulbenes savstarpējā ugunsapdrošināšanas b-ba, kas apvieno pāri par 400 biedru un uzkrājusi kapitālu, no kura zaudējumus izmaksā pilnos apmēros.

Sabiedriskās kultūras laukā rosīgi darbojas viena no visvecākām kultūras b-bām Vidzemē jau 1872. g. nodibinātā Jaungulbenes dziedāšanas b-ba, kura jau 1888. g. uzcēlusi skaistu izrikojumu zāli, kas var uzņemt līdz 700 personas. — Jau no nodibināšanas dienas biedrībai ir savs koris, kas

piedalījies visos dziesmu svētkos, izņemot 6. Kara gados krievu karaspēks b-bās namā galīgi nobrāza telpas un iznīcināja biedrības iekārtu un inventāru, starp citu arī plašo bibliotēku. Tagad nams un telpas izremontēti un uzpostīti, iegādātas jaunas mēbeles un inventārs, kuŗā b-ba ieguldījusi pāri par 16.000 ls. Biedrībai pašai sava spēkstacija un kino aparāts, savs koris un drāmatiskā trupa, kas gādā par krietniem izrīkojumiem.

Ar atzinību atzīmējama pagasta pašvaldības gādība par skolām. Pēckara gados sabiedrība paplašinājusi un izremontējusi Silto skolu, uzcēlusi jaunu Daukstes skolas namu un bij. Gulbiša kroga ēku izbūvējusi par plašu skolas namu, visiem šiem pasākumiem saņemot no valsts tikai 20.000 ls pabalsta. Viss pārējais veikts pašu līdzekļiem un spēkiem. Tagad pagastā 3 sešklasīgas un 1 četrklasīga pamatskola.

Pagasta nams celts pirms kādiem 70 gadiem, vēlāk pārbūvēts un paplašināts, lai tur ievietotu arī doktorātu un aptieku.

Pagasta sabiedrības nekustamu īpašumu vērtība 250.000 ls, bet inventāra — 10.000 ls. Tekošā gada budžets sastādīts ar ieņēmumiem un izdevumiem 52.785 ls, paaugstinot nekustamā īpašuma un pašvaldības nodokļu likmes. Personām uzliktais pašvaldības nodoklis 6 līdz 10 ls.

Vislielākos izdevumus prasa pagasta pašvaldības administrācija — 22 proc., sociālā apgāde 21 proc. izglītības veicināšana 10 proc. iemaksas apr. valdei 11 proc. un skolas būves pabeigšanai 8 proc.

Pašā pusdienas tveicē iegriežamies Jaungulbenes laukkopības skolā, kur skolas pārzinis mūs iepazīstināja ar izmēģināšanas staciju. Skola ar staciju ievietotas bij. Tranzeja lepnajā Jaungulbenes pilī.

Tālākā ceļā apstājamies Kraukļu pag. Lūšos un Ivanos, kur visspilgtāk redzami sasniegumi lopkopībā. Še arī dabūjam redzēt Vidzemes govis-rekordistes, kas devušas līdz 400 mārc. sviesta gadā.

Mūsu turpmākais ceļa mērķis — Cesvaine.
Vispirms pietājam pie Cesvaines pagasta nama.

Cesvaines pagasta kopplatība 14.203 ha, no kuŗas 2426 ha aramzemes. Iedzīvotāju 2119, kas dzīvo 84 vec-

saimniecībās, 106 jaunsaimniecībās, 66 amatniecībās un 25 pārējās citās. Nekustamu īpašumu vērtība 262.631 ls.

Pagasta budžets sabalansēts bez iztrūkuma uz 34.000 ls. Lielākos izdevumus prasa pagasta pašvaldības uzturēšana 10.496 ls, sociālā apgāde 9730 ls, veselības aizsardzība 4.535 ls un skolas 3.020 ls. 20 proc. no visiem pagasta izdevumiem sedz nomas nauda no pagasta sabiedrībai piešķirtā „šlakas“ kroga, kuŗa agrākā stadulā Cesvaines kultūras biedrība izbūvējusi ērtu izrīkojumu zāli.

Pagastā vairāk priekšzīmīgu saimniecību lopkopībā.

No pagastnama devamies apbrīnot skaisto, no skaldītiem laukakmeņiem gotu stilā celto Cesvaines baznīcu. Baznīca celta 1875.—79. g. pēc slavenā itaļu architekta Berča meta un izmaksājusi 100.000 zelta rubļus, ko cesvainieši savākuši ziedojumu ceļā.

Pēc tam apskatījām šlakas stadulā izbūvēto Cesvaines Kultūras b-bas izrīkojumu zāli un devamies uz skaisto Cesvaines pili, kuŗā kopš 1919. g. mitinājās valsts Cesvaines vidusskola.

Arī plašā pils celta līdzīgi baznīcai no plēstiem lauku akmeņiem pēc kāda slavena ārzemju architekta plāna. Pie pils būves nostrādājuši vairākus gadus. Sevišķus līdzekļus prasījusi pils iekšienes izdaiļošana, pie kādas trīs gadus nostrādājuši slaveni vācu meistari un mākslinieki. Pēc vietējo nostāstiem grandiozās pils izbūve un izdaiļošana bagātam baronam Vulfam izmaksājusi trīs miljonus zelta rubļu. — 1905. g. brīvības kustībā pils iekšiene izdedzināta, bet pēc tam atkal atjaunota, tomēr ne agrākā krāšņumā. Uz kāpām pils tornī, no kuŗa atklājas plašs un lielisks izskats uz Malienu un Vidzemes vidienu. — Pils ērtajās telpās darbojas vidusskola. Trīs zālēs ievietots vietējais etnogrāfiskais un vēsturiskais muzējs, kuŗos sakopoti liels krājums archailoģisku izrakumu, seno apģērbu, audumu, rakstu, manuskriptu, autografu u. c. Tagad rezervētā skaistā pils parkā 1869. g. vasarā notikuši pirmie lauku dziesmu svētki Malienā. Arī tagad parks ir iemīļota dziesmu dienu vieta.

Cesvainē sirmā senatnē stāvējusi viena no pirmākām virsbīskapa pilīm (celta 1390. g.); vēlāk ap pili nodibinājusēs pilsētiņa, kuŗu 1577. g. sagrāvis Jānis Briesmīgais. Tagadējās Cesvaines centrā stāv jau minētā pils, baznīca,

pagastnams, biedrības nams, doktorāts, aptieka un dažas tirgotavas. Otrs tāds centrs izaudzis pie Pļaviņu-Gulbenes dzelzceļa līnijas Cesvaines stacijas, kas atrodas kādus pusotrus kilometrus no draudzes centra.

Gaišais un rosīgais Cesvaines apvidus devis daudzus izcilus darbiniekus skolu un tautas druvā. Lai tikai minām iemīļoto tautas rakstnieku Augustu Saulieti, kas joprojām palicis uzticīgs saviem laukiem. Cesvainē šūpulis bijis kārts arī sirmam pedagogam un skolu darbiniekam Bebru Jurim, pedagogiem J. Dāvim, A. Vičam, mūzikas pedagogiem M. Gubenei un A. Daugulim, rakstniekiem J. Ezeriņam, P. Sarkim, A. Plensneram u. c. Cesvaines aptuvienā Dzelzavā dzimis un atdusas Doku Atis.

No Cesvaines ar īsu pietāju pie Sarkanu pagama, kas neilgā laika sprīdī trīs reizes cietis no uguns, dodamies uz Madonu.

Madona radusēs pēc Pļaviņu—Gulbenes dzelzceļa atklāšanas, bet izaugusi par prāvu apriņķa pilsētu tikai beidzamos 5—6 gados. Šai laikā pilsētā pacēlušās daudzas skaistas celtnes, to starpā valsts Madonas vidusskolas un apriņķa pašvaldības staltās, baltās ēkas, kas itkā pārvalda visu pilsētu.

Jaunā apriņķa pilsēta celta uz bij. kroņa Biržu muižas zemes pie Biržu stacijas, kas vēlāk pārdēvēta par Madonu (vāc. Modon), lai tādi atšķirtu no Biržiem Zemgalē un Lietuvā.

Augšļaudieši par „donu“ sauc gravu vai ieleju starp augstumiem. No šīs „donas“ savus vārdus dabūjušas arī Madonas kaimiņienes Lazdona un Ļaudona. Tā tad Madona būtu tikpat kā Mades leja, kas dienvidaustrumos noslēdz Vidzemes vidienas augstumus.

Madona atrodas skaistā uzkalnā un strauji attīstās. Vēl 1920. g. pilsētā skaitīja dažus simtus iedzīvotājus, bet tagad iedzīvotāju skaits jau pieaudzis līdz 2200. Pilsētā novietotas visas apriņķa iestādes, kamdēļ līdz šim bija stipri sajūtams dzīvokļu trūkums. Ar straujo apbūvēšanos šis trūkums drīz novērst.

Vispirms apmeklējām valsts vidusskolu, ar kuŗas plašām telpām un moderno iekārtu iepazīstināja skolas direktors Aizpuriets. Tad apskatījām apriņķa valdes namu,

kas celts pašu līdzekļiem un spēkiem. Nams kā no āries, tā iekšienes atstāj ļoti glītu un mājīgu iespaidu. Namā mītnās aprīnķa valde un aprīnķa policija.

Nams celts 1927.-28. gados, iesvētīts 30. sept. 1928. g. un izmaksājis pāri par Ls 100.000, neierēķinot klausas pie būvmateriāla piegādāšanas no Patkules pils un citurienes.

Aprīnķa valdes zālē klāts atvadu mielasts garā, raibā un interesantā ceļojumā nogurušiem ekskursantiem. Pie galda aprīnķa valdes priekšsēdētājs A. M ū r n i e k s sniedz pārskatu par aprīnķi un aprīnķa pašvaldības iestādēm un darba gaitām. Pārskatu papildina bij. aprīnķa valdes loceklis J. J a n s o n s, kas kopā ar priekšsēdētāju Mūrnieku un zemnieku pārstāvjiem A. R e i p o l d u un T. S t a n g i. iznesis visus aprīnķa pašvaldības noorganizēšanas grūtības.

Ekskursijas noorganizētājas — aprīnķu pašvaldību savienības priekšsēdētājs J. S a r k a n b ā r d i s un ekskursijas tehniskais vadītājs savienības pilnvarnieks P. K l i n k l a v s savās atvadu runās pakavējās pie notikušās ekskursijas ieguvumiem un nozīmes, ko ekskursantiem sniedz šāda savstarpējā iepazīšanās un tuvināšanās pašvaldību dzīvē un darbā. Par ekskursiju mērķiem un nozīmi runā Talsu apr. valdes priekšsēdētājs G. C a u c i s, Liepājas apr. valdes priekšsēdētājs E. L ī c i s, un daži ekskursijas dalībnieki, kuŗu vārdos izskan mudinājums:

„Pazīsti to zemi, uz kuŗas tu dzīvo un kuŗu tu mīļo!“

Pēc kopēji noskandinātas darba himnas „Nevis slinkojot un pūstot“, ekskursanti atvadās no Madonas aprīnķa pašvaldību darbiniekiem un dodas mājup, lai pēc gada atkal satiktos kādā citā mūsu dzimtenes stūrī.

Līdzenās Zemgales un Kurzemes dēli dodas uz Gaiznķa kalnu, lai no viņa virsotnes saules rietā vēl pārļautu skatienus plašai Vidzemes augstienai, bet lielākā grupa caur Ērgļiem trauc uz Rīgu.

Šai grupai karstās dienas pievakarē gadas pabūt, pie mūsu mīļotā tautas rakstnieka R ū d o l f a B l a u m a ņ a atdusas vietas Ērgļu kapsētā.

Vecpiebalgas aprakstā nācās aizrādīt uz piebaldzēnu nevērību pret dažu aizgājušo tautas darbinieku piemiņu.

Ērgļenieši šai ziņā pelnā lielāko pārmetumu.

Uz Ērgļiem katru vasaru trauc simtiem ekskursantu, lai pabūtu vietīnā, kur dzimis un atdusas mūsu mīļotais dzejnieks-patriots Rūdolfs Blaumanis. Brakos, kur dzejnieks dzimis, mums negadījās pabūt, bet viņa atdusas vietīņu tomēr izdevās atrast. To rāda Ērgļu kapsētas kraujā iemītās bedres, kuŗas izminuši daudzie ekskursanti, kas no lielceļa kāpuši pie pieminekļa pelēkā akmiņa. Pati kapsēta līdz beidzamam nolaista un atgādina palaidnīga saimnieka zirg-aploku, kuŗā starp malkas grēdām, žagaru kaudzēm un no-bradātiem krūmiem guldināts arī mūsu dzejnieks-patriots, kuŗa mīlestība uz savu tautu tik spilgti izteicās „Tālavas tau-rētājam“ mutē liktā patiņā, kas skan:

„Mans zelts ir mana tauta,
Mans gods ir viņas gods.
Kas postīdams viņu šauta,
Uz pekli lai rauj to jods!“

Brāļi Midegi

Rīgā, Brīvības ielā Nr. 75. Tālrunis 92068.

**Drogas, krāsas, ķīmikālijas, parfimērijas un
saimniecības piederumi.**

Labākie līdzekļi sejas kopšanai: krēmi, ziepes, smar-
šas, smaršūdeņi u. t. t. Dažādi patentlīdzekļi matu kop-
šanai un blaugznu iznīcināšanai, kā arī reimatisma,
nervu, pakrūtes, māgas kaitēm u. t. t. Visādi lopu pul-
veri un eļļas dažādām kaitēm. Lopbarības kaļķis. Vīna
raugs un raudzēšanas piederumi līdz ar pamācību. Vi-
sādas krāsotāju krāsas: pulveri un eļļā berztas, lakas,
pernica un mašīnu eļļa; trāns, degūts u. t. t. Labākās
drānu krāsas: Heitmaņa, Ozolzīles un Stara.

VAIRUMĀ.

Cenas lētas.

MAZUMĀ.

Viesnīca un restorāns

Tālr.: 3541, 21460 un 22856.

„Bellevue“

Raiņa bulv. un Marijas ielas stūrī
pie galvenās dzelzceļa pietātnes.
Glītas istabas, arī ar tālruniem par piem. cenām. Pirmklasīgs ķēķis. Pusdienas no
pl. 12—5. Vakariņas no pl. 5 sākot.
Franču un krievu biljardi.
Trio koncerts no pulkst. 7.30 vakarā.

H. Rudnickis, Rīga Dib. 1910. g.
Avotu ielā 29, tālr. 31981

Sausas, zemes un ķīmiskas krāsas visādā veidā. Speciālitātes: Okers,
grīdu okers tumšs, angļu sarkans, speciālais cementsarkans, chromdzeltēns, cinober-
zaļš, kaļķu zaļš, cinobersarkāns u. t. t.

Drogu un ķīmikāliju lieltirgotava

Feiertag, Danjuschewsky & Schön

Rīgā, Marstaļu ielā № 20/22. Tālr.: 20879, 22867.

REZERVĒTS

M. Rudziša kdzei

(Namīpašniece)

Rīgā, Kr. Barona ielā 13/15

Tālr. 23210.

Drašu audumu, pinumu un caurumotu skārdu
fabrika

A. Kurau, Rīgā

Tērbatas ielā № 78. Tālrūnis 92227.

Noliktava: Tērbatas ielā 24, tālrūnis 27629. Tekoši
rēķini: Latvijas Bankā Nr. 342. Rīgas Pilsētas Sav-
starp. Krēdītībiedrībā Nr. 1. Vairumā. Mazumā.

Taupiet veselību!

vēl daudz kalēju, to mācekļu un tamlīdzīgu
strādnieku cieš no dūmiem un kaitīgām gā-
zēm fabrikās, šodskolās un darbnīcās.

Ierīkojiet

„Dunkela“

sist. patents D Ū M U
NOVILCĒJUS kalēju
ezēm un taml. pavar-

diem kaitīgu izgarojumu novākšanai.

Labas atsauksmes. Prospekti uz pieprasījumu.

Vienīgais piegādāt. A. DUNKELS, Rīgā,
Baldones ielā Nr. 1, dz. 2. Tālrūnis 38240.

Izgriezt;

Uzglabāt!

Izdevēju P/S. „ZEMNIEKU DOMAS“

Lauks. grāmatu izdev. grāmatu un rakstamlietu tirgot. Pastāvīgi krājumā:
Lauksaimniecības grāmatas, Latvju literatūra, Pagasta darbv. un kan-
tora grāmatas, rakstammašīnas, rakstāmlietas u. t. t.

Rīgā, Tērbatas ielā 33-35, tālrūnis: 26356, 29800.

R. O. Freidenfelds

Rīgā, Kurmanova ielā № 10.

Tālrūnis 34487

Konditoreja un augļu veikals

Piedāvā katru dienu

svaigus cepumus, iekš- un ārzemju augļus,
konfektes un šokolādes.

Herdera Institūts Rīgā

Privāta vācu augstskola

Elizabetes ielā 29.

Teoloģijas,

Tieslietu un tautsaimniecības un
Filozofijas nodaļa.

Rudens semestris no 15. septembra līdz 15. decembrim.
Pavasara semestris no 15. janvāra līdz 15. maijam.
Kanceļa atvērta no pulkst. 10—1 un no 5—7 vakarā.

P. Ozoliņa apbedīšanas birojs un zārku fabrika

Rīgā, Brīvības ielā 50, Bruņinieku ielas stūrī. Tālr. 91293.

Birojā ļoti lielā izvēlē visādi zārki no metala, ozola, apvilkti ar drēbi un lakoti, kā arī ļoti glīti liķu rati, balti un melni.

Lielā izvēlē metala kapu vainagi.

Uzņemas liķu nosūtīšanu uz visām pilsētām un uz laukiem ar pašu zirgiem un automobili.

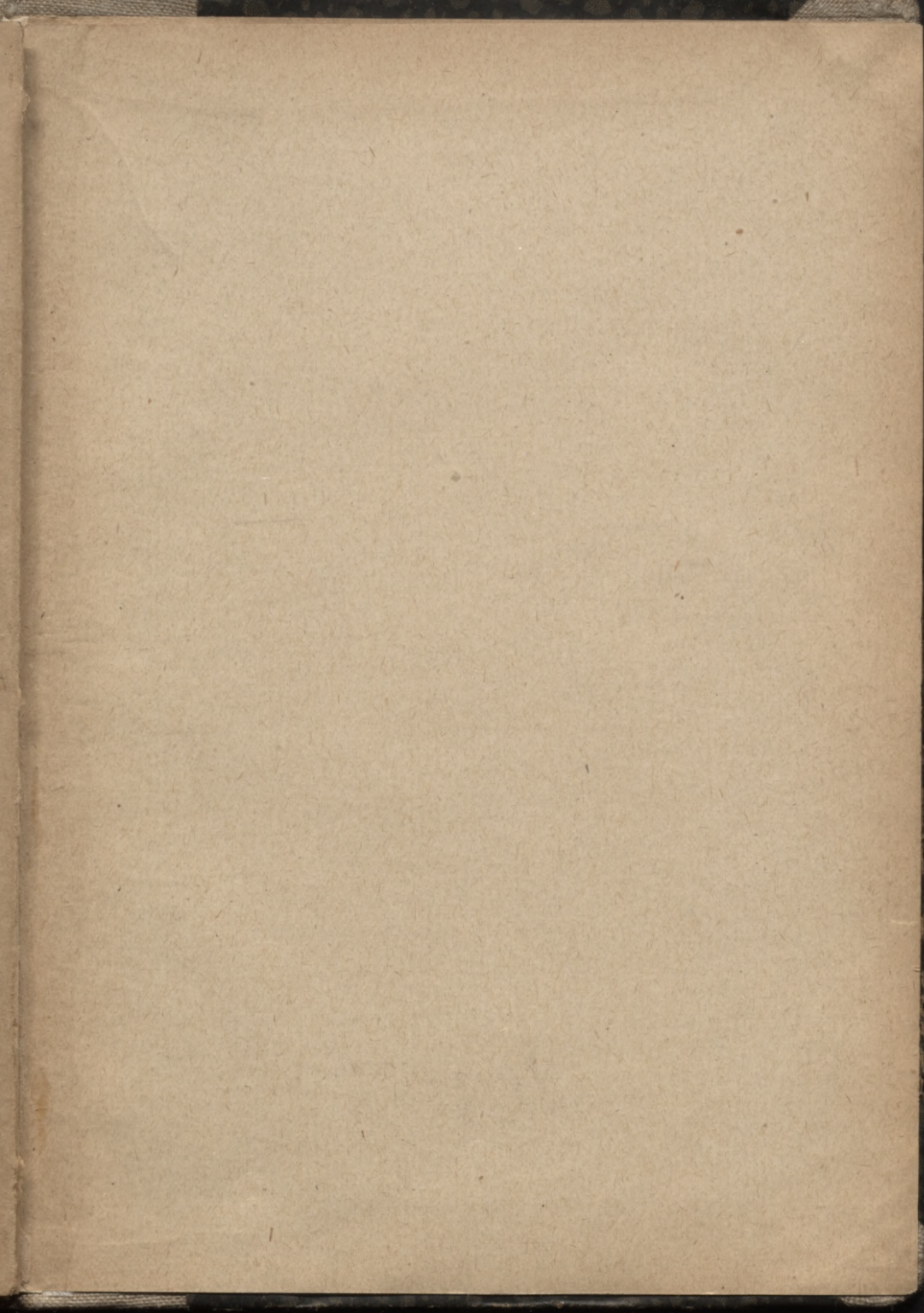
Apkalpošanu izdara noteikti un lēti.
Vienīgais lielākais uzņēmums Latvijā šai nozarē.

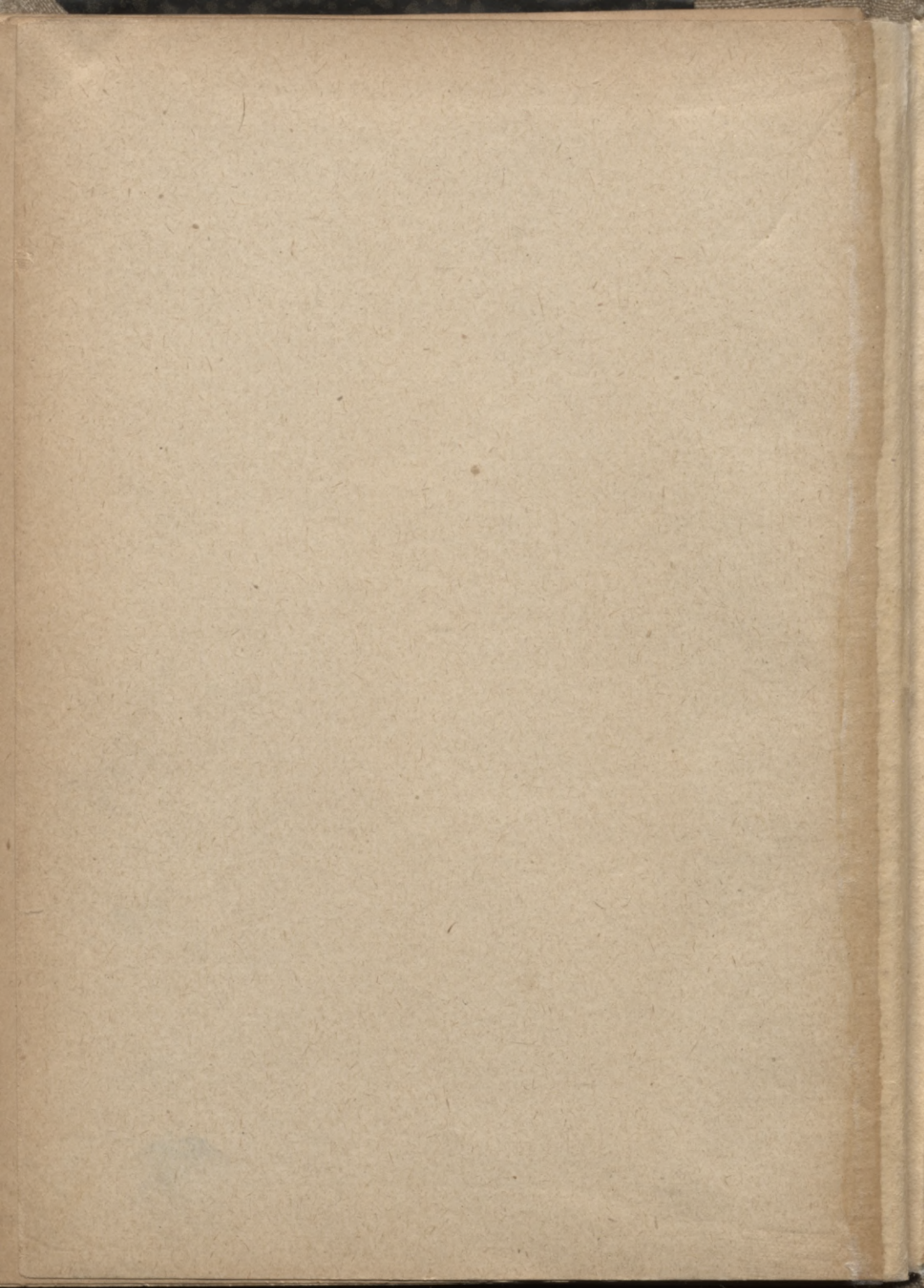
Lūdzu ievērot adresi!

Le 895.5

1 7. NOV. 1931

LATVIJAS NACIONĀLĀ BIBLIOTĒKA

0309061422